

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Ekonomické aspekty desintegračních tendencí v EU

Economic Aspects of Disintegrating Tendencies in the EU

Student: Bc. Petra Woroňová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Iva Honová, Ph.D.

Ostrava 2015

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Petra Woroňová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Téma: **Ekonomické aspekty desintegračních tendencí v EU**
Economic Aspects of Disintegrating Tendencies in the EU

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska desintegračních tendencí
 3. Příčiny a důsledky separatismu ve 20. století
 4. Aktuální případy separatistických tendencí v EU a jejich důsledky
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BREEN, Keith a Shane O'NEILL. *After the Nation?: Critical Reflections on Nationalism and Postnationalism*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010. 278 s. ISBN 978-0-230-20539-0.
GREGORY, Derek a kolektiv. *The Dictionary of Human Geography*. 5. vydání. Chichester: Wiley-Blackwell, 2009. 1052 s. ISBN 978-1-4051-3288-6.
HOBSBAWM, Eric J. *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*. 18. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 207 s. ISBN 0-521-43961-2.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Iva Honová, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně“

V Ostravě, dne 24. 4. 2015

.....
Bc. Petra Woroňová

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Teoretická východiska desintegračních tendencí	6
2.1 Integrace a integrační procesy v EU.....	6
2.2 Desintegrační tendence	7
2.3 Názvosloví.....	8
2.3.1 Etnikum.....	8
2.3.2 Iredentismus	10
2.3.3 Menšina.....	10
2.3.4 Nacionalismus	11
2.3.5 Národ.....	11
2.3.6 Secesionismus	12
2.3.7 Separatismus.....	13
3. Příčiny a důsledky separatismu ve 20. století	14
3.1 Od Vídeňského kongresu do konce 19. století.....	14
3.1.1 Evropa po roce 1848	15
3.2 Počátek 20. století	16
3.2.1 Vývoj na Balkánském poloostrově	17
3.2.2 Evropa po první světové válce	18
3.2.3 Irský boj za nezávislost	19
3.3 Meziválečné období a 2. světová válka.....	22
3.4 Nacionalismus po r. 1950.....	24
3.4.1 Západní blok.....	24
3.4.2 Východní blok	26
3.5 Nacionalismus po r. 1989.....	27
3.5.1 Rozpad SSSR	27
3.5.1 Rozpad Jugoslávie.....	29
4. Aktuální případy separatistických tendencí v EU a jejich důsledky	33
4.1 Separatismus ve Španělsku	34
4.1.1 Baskicko.....	36
4.1.2 Katalánsko	40
4.2 Separatismus v Belgii.....	44
4.3 Separatismus ve Velké Británii	49
4.3.1 Severní Irsko	49
4.3.2 Skotsko.....	54

5. Závěr.....	59
Seznam použité literatury.....	61
Seznam zkratek	68
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce.....	1
Seznam příloh.....	1
Příloha 1 Evropské národy 19. století	1
Příloha 2 Separatistická území ve Španělsku	1
Příloha 3 Regiony a jazykové komunity v Belgii	1
Příloha 4 Posun vnímání vlastní identity Skotů v letech 1979 a 2005	1

1. Úvod

Demokracie Evropské unie se musí neustále vyrovnávat s řadou vnějších i vnitřních výzev. V posledním desetiletí a zejména od roku 2013, kdy bylo schváleno skotské referendum o nezávislosti, se média zemí Evropské unie plnila informacemi o nespokojenosti řady menšin, o jejich aktivizaci a touze po samostatnosti. Na internetu se objevovaly mapy, ilustrující postupný rozpad mnoha států EU i dalších zemí a to nejen Evropských.

Cílem práce je prozkoumat a charakterizovat možné oblasti napětí, jejichž jádro tkví v separatistických tendencích menšin žijících v zemích Evropské Unie. Práce se snaží nalézt odpověď na otázku, jak dalece mohou tyto tendence ovlivnit integrační proces v Evropské unii a jaké dopady by mělo vytvoření samostatných států, pokud by se realizace tužeb těchto menšin uskutečnila.

Práce se zaměřuje jen na země Evropské unie, přestože ve světě a v Evropě existuje celá řada dalších míst, kde je nacionalismus a separatismus vysoce rozvinutý a problémy z něj vycházející jsou mnohdy výraznější, než ty vyplývající ze separatistických snah v Evropské unii.

Práce se skládá, kromě úvodu a závěru, ze tří hlavních kapitol. V kapitole „Teoretická východiska desintegračních tendencí“ jsou definovány pojmy integrace a desintegrace, národ, etnikum, nacionalismus, separatismus, iredentismus a dalšími. V kapitole „Příčiny a důsledky separatismu ve 20. století“ je popsán vývoj národnostních hnutí a nacionalismu v Evropě, který je dán do souvislosti s geopolitickými změnami, vznikem států i s křivdami, které byly na některých národech páčány a které pak tyto národy motivovaly k boji za svá práva. Kapitola „Aktuální případy separatistických tendencí v EU a jejich důsledky“ se zabývá konkrétními, aktuálními případy separatismu a nacionalismu v EU a to konkrétně ve španělském Baskicku a Katalánsku, britském Skotsku a Severním Irsku a v Belgii.

Je zde uplatněna především deskriptivní metoda vycházející z popisu historických událostí a zkoumání aktuálních dostupných informací jako jsou složení obyvatelstva daného území a jeho preference vycházející z voleb a průzkumů veřejného mínění a ekonomická situace jednotlivých území. Na základě těchto dat je následně aplikována analýza pravděpodobnosti oddělení území, případně nastínění dalších pravděpodobných možností vývoje.

2. Teoretická východiska desintegračních tendencí

První kapitola se zabývá teorií vztahující se k dané problematice. Práce řešící problematiku desintegračních tendencí začíná stručným vymezením pravého opaku tedy integrace. Dále je vysvětleno, co je v této práci chápáno pod pojmem desintegrace a následuje charakteristika pojmů vztahujících se k této problematice. Nejdůležitějšími pojmy zde jsou národ, nacionalismus, menšiny, separatismus, secesionismus a iredentismus.

2.1 Integrace a integrační procesy v EU

Pojem integrace byl poprvé použit laureátem Nobelovy ceny Janem Tinbergenem (1903-1994) roku 1954. Tinbergen dělil integraci na pozitivní a negativní podle toho, jestli při ní vznikají nějaké nové zastřešující instituce a státy se v důsledku toho musejí vzdát části své suverenity (pozitivní integrace), nebo ne (negativní integrace). Na pojem integrace můžeme nahlížet z více hledisek, ale vždy znamená sjednocování, spojování, prorůstání, odstraňování bariér a také obětování části suverenity v zájmu většího blahobytu (Tinbergen, 1965).

V politologii je integrace chápána jako sjednocování států, nebo menších administrativních celků. V ekonomickém pojetí hraje při tomto slučování hlavní roli to, co tímto sloučením vznikne. Tedy nějaký větší sjednocený celek, který vzniká z původně samostatných ekonomik, který usnadňuje a podněcuje obchod (Rosůlek, Cabada, 2002).

V literatuře se rozlišují jednotlivé stupně integrace. Podle tradičního členění z 50. až 60. let 20. století je těchto stupňů pět a to (Kaňa, 2010):

1. pásmo volného obchodu (PVO, FTA- Free Trade Area),
2. celní unie (CU, CU – Customs Union),
3. společný trh (CM – Common Market),
4. hospodářská unie (EU – Economic Union) a hospodářská a měnová unie (EMU – Economic and Monetary Union) a
5. politická unie (PU – political Union).

Novější členění (Kaňa, 2010) zachovává pásmo volného obchodu a celní unii, další stupně se však liší, třetím stupněm je primární hospodářská unie, dále rozvinutá hospodářská unie,

následuje formativní hospodářská a měnová unie, komplexní hospodářská a měnová unie a jako poslední stupeň je udávána hospodářská a politická unie. Dále je možno členit integraci na globální a regionální (Kaňa, 2010).

V reálném světě však není možné tyto teoretické stupně stoprocentně aplikovat, protože integrační uskupení vznikají zejména díky politické vůli a jsou tedy vytvářena na základě politických rozhodnutí. V praxi jsou ovlivněna a limitována mnoha faktory, například protiintegračními tendencemi. Teorií se proto obvykle přesně neřídí.

2.2 Desintegrační tendence

Následující kapitola se zabývá vymezením desintegrace a protiintegračních sil působících v Evropské unii.

V terminologickém slovníku o Evropské unii a integračních procesech je desintegrace vymezena jako „*opak integrace, proces ohrožení existujícího integračního celku či jeho zánik rozložením na jeho jednotlivé části.*“ (Navrátil, Kaňa, Zlý, 2012, s. 18)

Protiintegrační síly je možno rozdělit na dvě skupiny:

- a) antiintegrační síly,
- b) desintegrační síly.

Zatímco antiintegrační síly přibrzdí vznik integračního procesu, nebo mu brání, desintegrační síly nepříznivě působí v již existujícím integračním seskupení a snaží se ho štěpit, narušit, nebo oslabit.

Protiintegrační síly můžeme rozdělit také na objektivní a subjektivní. Objektivní jsou dány rozdílnou ekonomickou vyspělostí, odlišnou kulturou, náboženstvím nebo odlišnými politickými systémy zemí. Subjektivní protiintegrační síly jsou podněcovány především ideologickými a politickými názory. Spadá mezi ně například nacionalismus, separatismus, xenofobie, nebo nepochopení podstaty integrace obyvatelstvem země (Kaňa, 2010).

Příkladem desintegračního působení může být chování Velké Británie v rámci Evropské unie. Tato země se, nejen posledních letech, i když od počátku krize je to zvlášť patrné, snaží

nezapojovat do prohlubující se integrace v EU. Navíc se ve Velké Británii vede dialog o celkovém vystoupení z Evropské unie.

Jako příklad antiintegračních sil je možno uvést proti-Turecký postoj Řecka a Kypru. Mezi Řeckem a Tureckem se vedly teritoriální spory a spory ohledně Kyperské otázky již v době, kdy byly obě země teprve kandidátskými zeměmi Společenství. Po svém vstupu začalo Řecko využívat svého nově nabytého postavení a začalo ve Společenství prosazovat své zájmy, které značně zhoršily postavení Turecka, co se dalšího zapojení do integrace týče (Benda, 2012).

Tato diplomová práce se zabývá možnou desintegrací, pramenící z nacionalismu uvnitř některých států Evropské unie a touhy určitých menšin osamostatnit se. Vzhledem k omezenému prostoru ale neřeší problematiku přistěhovalectví, které je jistě palčivou otázkou zejména v zemích západní Evropy.

2.3 Názvosloví

V následující kapitole jsou abecedně seřazeny a vysvětleny nejdůležitější pojmy vztahující se k dané problematice. Tyto pojmy jsou: etnikum, iredentismus, menšina, nacionalismus, národ, národnost, secesionismus, separatismus. Další důležité pojmy, integrace a dezintegrace, byly zmíněny výše, a proto se jimi tato podkapitola již nezabývá.

2.3.1 Etnikum

Pojmy etnické skupiny, etnicita, etnikum spadají do oblasti zájmů sociálních antropologů, ale i sociologů, politologů a historiků. Profesor sociální antropologie na univerzitě v Oslu T. H. Eriksen (Eriksen, 2012) uvádí, že se tento pojem i navzdory předpovědím mnoha sociálních teoretiků počátku 20. let, kteří očekávali vlivem modernizace a individualizace společnosti spíše pokles důležitosti etnicity a nacionalismu, stává již v 60. letech 20. století hlavním tématem sociální antropologie a to zejména díky skutečnosti že význam této problematiky naopak roste.

Výraz pochází z řeckého „ethnikos“, tento pojem označoval barbary a pohany. V tomto smyslu byl ve 14. století přejat do angličtiny a byl takto rovněž používán až do poloviny devatenáctého století. V té době se začal vyvíjet a začínal více odkazovat k rasovým

charakteristikám. Ve 40. letech 20. století bylo v USA termínem „ethnics“ míněno jiné obyvatelstvo, než bílí anglosaští protestanti, to znamená, například Irové, Italové, Španělé, Židé, černoši. Termín jako takový byl poprvé použit v roce 1953 americkým sociologem D. Riesmanem a od 60. let se stává v odborných kruzích zcela běžným (Eriksen, 2012).

Avšak vymezení tohoto pojmu je stále poněkud problematické a je obtížné nalézt pro něj mezi odborníky shodu. Český historik a právník René Petráš například vnímá rasu a etnikum jako takřka synonyma (Petráš, 2012). Naproti tomu výše zmiňovaný profesor Eriksen zdůrazňuje odlišnosti obou výrazů a „rasu“ dokonce nevnímá jako vědecký pojem. Vysvětluje to tak, že čtyři hlavní rasy, dříve běžně užívané, mezi sebou nemají díky neustálému křížení lidské populace žádné pevné hranice a navíc se nedá říct, že by byla genetická variabilita uvnitř „rasové“ skupiny nějak výrazně nižší, než mezi skupinami navzájem. Kromě toho, dnes už víme, že dědičné charakteristiky nevysvětlují kulturní rozdíly a proto je podle profesora Eriksena rovnítka mezi rasou a etnikem nesprávné.

Pod pojmem etnikum také může být myšlena skupina obyvatel, která nemá vlastní stát, například Romové v současnosti. Při pohledu do minulosti mezi tyto etnické skupiny nemající vlastní stát patřili také Češi a ostatní národy žijící v multietnických impériích jako byla například Habsburská monarchie. Miroslav Hroch dělil tyto etnické skupiny 19. století do tří kategorií (Rosůlek, Cabada, 2002 a Petráš, 2012):

- na ty, které mohly navázat na zbytky institucí odkazujících na středověký národní stát (např. Češi, Katalánci),
- na ty, které si ve své kolektivní paměti zachovaly vzpomínky na středověký národní stát (např. Srbové, Řekové, Litevci) a
- na ty, které nikdy národní stát neměly, příkladem mohou být Slováci a Bělorusové.

Zatímco v Evropě jsou (nebo byly) běžné mono-etnické národy (například Česká republika, Německo, Francie), v USA existuje poly-etnický národ. Přičemž platí, že i miliony anglofonních Američanů mají ne-americkou etnickou identitu, například židovskou, německou, řeckou, atd. Tato forma etnicity se označuje jako druhotná etnicita, protože i přesto, že si tuto etnicitu lidé osvojují, v prvé řadě se většina z nich považuje za Američany (Eriksen, 2012).

2.3.2 Iredentismus

Jedná se o formu separatismu. Jde o snahu o oddělení určitého území od původního státu, obývaného převážně národnostní menšinou a připojení k sousednímu státu, kde žijí obyvatelé téhož národa (Rosůlek, Cabada, 2002 a Baar, 1995).

2.3.3 Menšina

Ačkoliv je to s podivem, vymezení pojmu menšina je docela komplikované a definice tohoto termínu není zcela přesně dána. Zdá se to zvláštní, vzhledem k tomu, že problematika menšin bývá obvykle zakotvena v právu. Realita je však taková, že úředně dané a mezinárodně uznávané vymezení menšin prakticky neexistuje. Důvodem může být to, že se státy obávají případného separatismu a dalších obtíží s tím souvisejících (například touha po zavedení druhého úředního jazyka atd.), proto některé státy menšiny vůbec neuznávají, nebo se je snaží co nejméně zviditelňovat.

Přesto je zřejmé, že menšiny ve státech existují a jsme schopni je identifikovat podle určitých charakteristik. Přibližně do poloviny 20. století byly menšiny děleny do tří skupin (Petráš, 2012):

- 1) rasové menšiny,
- 2) náboženské menšiny a
- 3) národní, národnostní, případně jazykové menšiny.

V dnešní době je možné pojem menšina rozšířit i na jiné skupiny, například homosexuály, nebo lidi s tělesným postižením. Pokud bychom ovšem zůstali jen u základních tří skupin, je zřejmé, že náboženské menšiny nebudou v Evropě, na rozdíl od jiných částí světa v dnešní době už příliš klíčové. Naopak nejvýznamnější bude nepochybně třetí skupina a to národní, národnostní, nebo jazykové menšiny. A přestože bývá tato problematika v zemích EU poměrně slušně podchycena a přiznává menšinám solidní postavení, čas od času, obvykle hlavně před volbami, se v některých zemích dostává do popředí a může přinášet řadu problémů, čemuž se ostatně budou věnovat další kapitoly této práce.

2.3.4 Nacionalismus

V terminologickém slovníku o EU a integračních procesech se setkáme s následující definicí nacionalismu: nacionalismus je politika, či ideologie nadřazující vlastní národ nad jiné národy, je zdrojem nedůvěry a mnohdy i nepřátelství mezi národy, vyvolává národnostní konflikty a působí antiintegračně. Je možné jej ztotožňovat také s projevy vlastenectví (Navrátil, Kaňa, Zlý, 2012).

Moderní nacionalismus se začal objevovat a projevovat na přelomu 18. a 19. století (Petráš, 2012). Ernest Gellner, světová kapacita v oblasti studia nacionalismu, o této ideologii říká: „*Nacionalismus neznamena probouzení národů k uvědomění: nacionalismus vynalézá národy tam, kde předtím žádné nebyly.*“ (Eriksen, 2012, s. 162). Podle Gellnera je nacionalismus princip, který říká, že politická a národní jednotka by se měly shodovat (Hobsbawm, 2012).

Na tomto pojmu je problematické to, že ho každý národ interpretuje odlišně i v souvislosti s tím, jak přesně vidí vymezení toho, co to je národ. Nacionalismus je obvykle spojován s negativními důsledky bojů „ve jménu národa“ (Hroch, 2009). Podle Gellnera je však nutno rozlišovat nacionalismus na nacionalismus západní, který není primárně spjat s negativními protidemokratickými tendencemi a je naopak založen na občanských, liberálně demokratických hodnotách. Naproti tomu existuje také nacionalismus východní, který je obvykle spojen s negativními externalitami v podobě boje o státnost definovanou primárně jazykem a etnicitou (Rosůlek, Cabada, 2002).

2.3.5 Národ

Pojem „národ“ prošel také velkým vývojem a v dnešním významu je používán až od konce 19., případně počátku 20. století. V 18. století byl v Anglii výraz „nation“ používán pro označení obyvatel žijících pod jednou vládou, respektive panovníkem a řídících se stejnými zákony. Ve Francii byl význam pojmu „la nation“ podobný, kromě stejného panovníka a zákonů zahrnoval také používání stejného jazyka (Hroch, 2009). Ve Španělsku před rokem 1884 znamenalo „nación“ souhrn obyvatelstva království, druhý význam tohoto pojmu byl „cizinec“ (Hobsbawm, 2012). V téže době byl v dnešním Německu chápán pojem „Nation“ jako kulturní a jazykové pojítko mezi obyvatelstvem, přičemž důležitá byla i společná minulost.

S poměrně moderní definicí národa přišel již v 17. století český učenec Jan Ámos Komenský, který národ definoval jako soubor lidí, kteří žijí na společném území, mají společný jazyk, společné dějiny a jsou spjati láskou ke společné vlasti (Hroch, 2009). Když se podíváme na toto vymezení, jsou patrné rozdíly v chápání národa mezi těmi, kdo měli suverénní národní stát a těmi, kdo žili buďto rozdrobeni, nebo v rámci větší více- národnostní říše.

Význam slova národ se výrazně posunul také v době počátku občanské angažovanosti, čili od počátku Francouzské a Americké války za nezávislost, kdy se začal mnohem znatelněji a masověji uplatňovat prvek občanství a angažovanosti ve veřejném životě. V této době nebyl kritériem k přiřazení se k národu společný jazyk, ani etnicita, ale spíše touha prosadit zájmy většiny, oproti privilegované menšině. I když francouzské prosazování jazykové jednoty bylo i tehdy velmi patrné. Německý filolog Böckh vydal v 60. letech 19. století publikace, které se snažily světovou veřejnost přesvědčit, že základním kritériem pro přiřazení k národu je jazyk. V té době se definice národa rozdělila na dvě zcela odlišné koncepce. První definovala národ podle revolučně- demokratického hlediska, druhá vnímala národ z nacionalistického pohledu. Základními spojujícími prvky vymezujícími národ se v tomto případě staly společný jazyk, náboženství, etnická příslušnost, území a společná historická paměť. Například John Stuart Mill definoval národ podle národního citění, ale také poukázal na to, že příslušníci každého národa touží mít společnou vládu, která je ale vykonávána pouze příslušníky daného národa (Hobsbawm, 2012).

Současní autoři definují národ jako výsledek dlouhého a složitého historického procesu (Petráš, 2012), jako produkt nacionalismu (Gregory, 2009), většinou se shodují na tom, že národ nelze definovat pouze etnickými znaky, jako jsou jazyk a kultura. Daleko větší roli přikládají pocitu sounáležitosti a loajality k velké sociální skupině vzniklé působením různých národotvorných faktorů, které mohou být geografické, politické, ekonomické, jazykové a podobně (Hroch, 2009 a Kočí, 2003). Navíc platí, že národ není primární, nebo neměnná sociální entita a spadá vždy do určitého časového období (Hobsbawm, 2012).

2.3.6 Secesionismus

Secese je pojem značící odloučení, nebo odchod (Rosůlek, Cabada, 2002). Jde o právní výraz, který znamená oddělení části území daného státního celku. Jde o desintegrační jev (Navrátil, Kaňa, Zlý, 2012).

2.3.7 Separatismus

Separatismus je politika či ideologie usilující o získání samostatnosti odloučením určitého území, obývaného nábožensky, národnostně, nebo jinak odlišnou skupinou obyvatel, od daného státního celku. Jde o významný protiintegrační jev (Navrátil, Kaňa, Zlý, 2012).

Separatismus není ničím novým, historie nám ukazuje, že už od nepaměti byla slabší území pohlcována silnějším protivníkem a po určité době se opět se separovala. O moderním separatismu, který je úzce propojen s nacionalismem, můžeme hovořit přibližně od poloviny 19. století (Baar, 1995).

3. Příčiny a důsledky separatismu ve 20. století

Následující kapitola přináší přehled nejdůležitějších událostí a jevů, které měly za následek postupné přetransformování historických státních celků do dnešní podoby. Současně popisuje i jevy, které přispěly ke zrodu zatím neuspokojených separatistických tužeb v některých státech. Práce se zaměřuje jen na Evropu, protože není z kapacitních důvodů možné, zařadit zde celosvětovou problematiku. Evropa je navíc, co se týče seberealizace národů, v tom smyslu, že již většina má svůj vlastní stát, nejdál. Přesto se, i dnes, ve 21. století najdou dokonce ve státech EU menšiny, usilující o vznik samostatného státního útvaru. Na to, proč je tomu tak a jaké to může mít důsledky, se bude snažit odpovědět čtvrtá kapitola. Naopak tato kapitola popisuje historický vývoj Evropských národů, aby ukázala širší souvislosti.

3.1 Od Vídeňského kongresu do konce 19. století

Jak už bylo naznačeno výše, národ a související problematika se dostala do popředí zájmu na přelomu 18. a 19. století. Prvním impulzem byla zřejmě Velká Francouzská revoluce (počátek 1789) a následné Napoleonovo tažení Evropou, které přinášelo do Evropských zemí řadu nových myšlenek. Poté, co se Evropské velmoci (Velká Británie, Rusko, Prusko a Rakousko) spojily a zapříčinily Napoleonův pád (1813), konal se důležitý mezinárodní kongres ve Vídni (1814- 1815), který měl za úkol nastolit v Evropě opět pořádek. Výsledkem jednání byl vznik systému Svaté aliance (ke kterému byli přizváni i Francouzi), a který měl pomáhat dodržovat, v rámci monarchistické a křesťanské solidarity, politický a sociální pořádek a potlačovat nové liberální myšlenky v Evropě. Kromě vzniku Svaté aliance došlo také k překreslení mapy Evropy a to tak, že vítězné státy dostaly části území těch méně šťastných zemí, které podporovaly Napoleona Bonaparte. Například Norsko bylo odňato Dánsku a přiřazeno ke Švédsku, Prusko získalo část Saska, Sársko, Vestfálsko a Porýní. Rakousko získalo severní Itálii, ale muselo se vzdát Jižního Nizozemí (dnešní Belgie), které se připojilo k Nizozemskému království, atd. (Hlavačka, 2006 a Harenberg, 1992). V Evropě tedy stále existovalo jen málo národnostních států. Mezi národnostními státy se v té době daly zařadit pouze Francie, Portugalsko, Dánsko, Švédsko a Británie (Petráš, 2012).

Tato snaha o zakonzervování Evropy a udržení vlivu vládnoucích dynastií, se však v době velkých společenských změn, rodící se občanské společnosti, vzrůstajícího se liberalismu, industrializace a nacionalismu nemohla dočkat velkého úspěchu. Uspořádání Evropy vzniklé

po Vídeňském kongresu nemělo moc dlouhého trvání. Boj za nezávislost Řecka na Osmanské Říši (1822- 1830) nebyl vnímán Evropskými velmocemi jako akt narušení dohodnutého uspořádání a byl naopak většinově podporován. Evropským křesťanským panovníkům vyhovovalo oslabování Osmanské říše a ztracení jejího vlivu, které ostatně započalo již na konci 17. století porážkou Turků u Vídně a pokračovalo Rusko- Tureckými válkami v osmnáctém století (Harenberg, 1992). K národním hnutím a revolucím, které naplno propukly roku 1848, nepochybně přispělo lidové povstání v Bruselu (1830), které mělo za následek odtržení Jižního Nizozemí od Nizozemí a vznik samostatného Belgického Království (1831). Toto vítězství Belgických nacionalistů bylo nepochybně první porážkou Svaté aliance, která nedokázala prosadit udržení státních hranic takových, jaké sama před 15 lety navrhla. Nepochybně se tak stalo hlavně proto, že Velká Británie a Francie neměly zájem na rozšiřování Pruského, Rakouského a Ruského vlivu v západní Evropě a proto nechaly povstání bez větší odezvy (Rosůlek, Cabada, 2002 a Hlavačka, 2006).

To však vedlo i další národy ke snahám získat samostatnost. Poláci se o to neúspěšně pokusili na podzim roku 1830 a v dubnu 1831 bylo jejich povstání poraženo.

3.1.1 Evropa po roce 1848

Další národně osvobozené snahy, iniciované zejména liberálně laděným měšťanstvem, propukly v mnoha státech Evropy roku 1848. Revoluce roku 1848 se vyhnuly akorát Velké Británii a Španělsku, kterým se podařilo snížit sociální napětí už dříve, a Rusku, jehož autokratický režim žádné povstání neumožňoval (Harenberg, 1992). Určitou výjimku mezi revolucemi, které v Evropě roku 1848 povstaly, tvořila také Francie, kde nebyl, na rozdíl od revolucí v Itálii, Německu, či v Habsburské monarchii, akcentován národnostní prvek. Avšak, i přes velkou snahu, čas k vytvoření samostatného Německa, či Itálie, ještě v roce 1848 neuzrál. Italové byli poraženi a odsouzeni strávit ještě nějaký čas jako roztržštěný stát ať už pod nadvládou Bourbonů, či Habsburků, nebo jiných drobných vládců. Sjednocení Italského království, k němuž došlo poprvé od 6. století, se podařilo uskutečnit až roku 1861, přičemž Benátsko a Papežský stát byly k nově vzniklému státnímu celku připojeny až později, roku 1866 Benátsko a Papežský stát v roce 1870.

Němcům snahy o sjednocení ztroskotaly na neochotě Pruského krále omezit svou moc parlamentem vedeným revolucionáři. Podobně jako v případě Itálie, však došlo poměrně

záhy, roku 1870, k sjednocení a to pod silnou politickou osobností Pruska, novým Německým císařem Otto von Bismarckem.

Výsledky revoluce v Habsburské monarchii byly také diskutabilní, Rakousko- Uhersko se nestalo konstituční monarchií, k schválení ústavy nedošlo. Výsledkem revoluce sice byla větší autonomie pro Maďary, ale to ostatním národům usilujícím o zrovnoprávnění nijak výrazně nepomohlo. Určitým pozitivem, však bylo odstranění poddanství a následně i roboty, zrovnoprávnění občanů, vznik moderní státní správy a postupná liberalizace (Hlavačka, 2006 a Chovanec, 2012). Při bližším pohledu do Českých zemí zjistíme, že právě rok 1848 byl mezníkem, kdy dali Češi jasně najevo, že se nepovažují za Němce a že představy Čechů a Českých Němců ohledně jejich místa a pozice ve střední Evropě se různí (Petráš, 2012). „*Největší hodnotu nepředstavovala již země, tedy vlast, ale vlastní národ. Ten, kdo překážel v rozmachu národa, stal se jeho nepřitelem.*“ (Hlavačka, 2006, s. 99)

V tomto období se, kromě tradičních národních států (Francie, Portugalsko, Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Británie, Španělsko) a nově vzniklých velkých národů (Itálie, Německo) začaly hlásit o slovo i menší a dříve přehlížené národy (Petráš, 2012). Nástup národních hnutí začal počátkem 19. století u Čechů, Maďarů, Norů, Irů, Srbů a Řeků (viz Příloha 1). O pár desítek let později následovali Finové, Bulhaři, Chorvati, Slovinci, Vlámové, Rusíni, Slováci. V druhé polovině 19. století se probudily také národy Estonců, Lotyšů, Walesanů a ještě později Katalánců, Basků, Litevců, Bělorusů a Makedonců (Rosůlek, Cabada, 2002). Problémem s prosazením těchto národů bylo například to, že mohly kvůli své malé velikosti jen těžko obstát mezi okolními velmocemi, navíc nebyly obvykle národnostně jednotné na celém území požadovaného státu a v některých oblastech převažovalo obyvatelstvo dominantní v říši, pod kterou nově se tvořící národ spadal. Nemalé obavy panovaly také ohledně politické nestability a křehkosti potenciálních nových států (Petráš, 2012).

3.2 Počátek 20. století

Gellner vymezuje přelom 19. a 20. století jako druhou etapu vývoje nacionalismu, tzv. období iredentismu. Kdy se národy snaží uplatnit především kulturně a ideologicky. Nacioalismus už je v této době poměrně rozšířen, ale žádné větší politické tlaky na separaci se zatím neobjevují. Toto období končí rokem 1918 (Gellner, 1993).

Na přelomu 19. a 20. století, konkrétně mezi lety 1878 až 1911, vládl v Evropě, alespoň co se týče vnějších geopolitických změn, neobvyklý klid a stabilita. Kromě Norska, které roku 1905 vystoupilo po 91 letech z personální unie se Švédskem a vyhlásilo nezávislost, zůstávala mapa Evropy, s výjimkou Balkánského poloostrova, oproti stavu nastolenému Vídeňským kongresem, nezměněna (Severa, 2008 a Petráš, 2012). Vystoupení Norska proběhlo poměrně klidnou cestou. Norsko si v rámci Švédska užívalo značně autonomního postavení, a když začínal Norský nacionalismus sílit, vznikla roku 1884 Norská vláda, která zorganizovala referendum o odtržení. Většina obyvatel se vyslovila pro nezávislost. O korektnosti a civilizovanosti tohoto rozdělení svědčí i fakt, že Norská koruna byla poté Norskou vládou nabídnuta Švédskému králi, ten ji však odmítl (Kubík, 2015). Velkou zajímavostí ohledně Norské samostatnosti je také fakt, že Norové neměli v té době svůj vlastní spisovný jazyk, což je obecně v rámci národně osvobozenického boje bráno za velký handicap (Petráš, 2012).

3.2.1 Vývoj na Balkánském poloostrově

Pro další vývoj v Evropě však byly patrně důležitější události, které se odehrály mezi lety 1877 a 1878, kdy Balkánské státy: Rumunsko (1877), Srbsko (1878) a Černá Hora (1878) získaly díky Ruské podpoře samostatnost a Bulharsko (1878) autonomii na Osmanské říši. Oslabená Osmanská říše, která se tou dobou potýkala s Ruskem u Černého moře a Francií v Africe musela čelit i vnitřním problémům, čehož nakonec využilo Bulharsko a roku 1908 vyhlásilo nezávislost (Kapavík, 2004). Ten samý rok došlo i k anexi Bosny a Hercegoviny Habsburskou monarchií. Na počátku roku 1911 tak Osmanské říši z Evropských území zbývala jen Albánie a Makedonie. V roce 1912 využily Balkánské státy toho, že se musela Osmanská říše od roku 1911 věnovat boji s Itálií o Africké državy, a vyhlásily jí válku. Výsledkem byl vznik Albánie (1912) a odebrání Makedonie Turkům. O přerozdělení Makedonského území mezi vítězi se pak (1913) vedla ještě druhá Balkánská válka (Balkánské státy proti Bulharsku), která však neměla dlouhého trvání a Bulharsko kvůli ní přišlo o většinu území získanou v první Balkánské válce (Hlavačka, 2006).

Na rozebírání motivů anexe Bosny a Hercegoviny, ani jiných politik mocností, které přispěly ke vzniku 1. světové války, není v této práci prostor. Avšak v souvislosti s probíranou tématikou jistě stojí za zmínku to, že anexe Bosny a Hercegoviny vyvolala v sousedním Srbsku velkou vlnu nacionalismu a nespokojenosti, která se postupně přenesla i na Srby žijící

s Bosně a Hercegovině a jejímž následkem nakonec byl i atentát na Ferdinanda d'Este a jeho choť při návštěvě Sarajeva.

3.2.2 Evropa po první světové válce

V Evropě počátkem 20. století dominovaly dvě ideologie a to nacionalismus a socialismus, přičemž nacionalismus měl v období 1. světové války výrazně navrch. Na konci válečného konfliktu, kdy mocnosti rozdělovaly kontinent, byla vůdčí úloha nacionalistických požadavků mezi Evropskými státy potvrzena idealistickou strategií prezidenta USA Woodrowa Wilsona, která prosazovala právo národů na sebeurčení, tím začala podle Gellnera třetí etapa vývoje nacionalismu (Petráš, 2012 a Gellner, 1993).

Obr. 3.1 Mapa Evropy před první světovou válkou

Zdroj: Hlavačka, 2006; vlastní úprava

Mapa, kterou vidíme na obrázku 3.1 a která ukazuje státy Evropy před první světovou válkou, tedy byla výrazně překreslena. Z obrázku 3.2 je patrné, že asi nejvýraznější změnou byl rozpad Habsburské monarchie na nástupnické státy: Rakousko, Československo, Maďarsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 přejmenováno na Jugoslávii). Část z Rakouska-Uherska připadla k Rumunsku, část k Itálii a část také k nově vzniklému Polsku,

které se po první světové válce vysvobodilo z nadvlády nejen Habsburské monarchie, ale i z pod nadvlády Ruska a Německa. Další výraznou změnou na mapě Evropy bylo osamocení se Finska, Litvy, Lotyšska a Estonska z Ruského područí (Rosůlek, Cabada, 2002 a Hlavačka, 2006 a Baar, 1995).

Obr. 3.2 Mapa Evropy po první světové válce

Zdroj: Emerson Kent.com, vlastní úprava

K problematice související se vznikem nových států a následnému vývoji se práce vrací v kapitole 3.3 Meziválečné období a 2. světová válka.

3.2.3 Irský boj za nezávislost

Dalším rozdílem, který je možno zpozorovat na obou výše zmíněných mapách je vznik Irského státu. Ten však nebyl přímým výsledkem první světové války a Irové nebyli, především z důvodu dobrých vztahů mezi USA a Velkou Británií, mezi národy, kterým bylo přiřknuto právo na vlastní stát.

Pro pochopení vztahů Irů a ostatních Britů, zejména Angličanů, je nutné nahlédnout trochu do historie. Angličanům se podařilo definitivně si podmanit Irsko až v 16. století a na rozdíl od správy ostatních Britských území a kolonií, byla správa Irského ostrova pro Británii vždy problematická. Irové byli Anglickými a Skotskými kolonisty diskriminováni, utlačováni a násilně poangličťováni. Katolickému obyvatelstvu Irska byla vnucována protestantská víra, což vyvolávalo jeho nelibost. Odpor Irů pak byl záminkou ke konfiskaci půdy a jiným opatřením podobného charakteru ze strany vládnoucích Angličanů.

Nespokojenost Irů s jejich postavením v rámci Britského království se projevovala častými spojenectvími s katolickými panovníky jiných Evropských zemí. I během revoluce Olivera Cromwella se Irsko vzepřelo a chtělo prosadit své zájmy. Ze zcela pochopitelných důvodů se Irové v tomto konfliktu postavili na stranu krále Karla I., proti nesmiřitelně protikatolickému anglickému parlamentu. Díky slabosti krále a dočasnému oslabení celé země se Irsku dokonce povedlo si na čas vybojovat nezávislost (1641). Parlament a Cromwell však nakonec zvítězili a pro Irsko nastala asi nejtěžší a nejkrvavější etapa známá jako Irské tažení (1649-1652), na jejíž nelidskost Irové dodnes vzpomínají. Výsledkem byly tisíce Irských emigrantů a v horším případě také nově vzniklých otroků, putujících na Americké plantáže.

Poté, co republika padla (1660) a došlo k restauraci Stuartovců, se začala situace Irů zlepšovat (zejména s nástupem katolíka Jakuba II. roku 1685). Bohužel byly i tyto Irské naděje na lepší, rovnoprávnější a nediskriminující postavení v rámci monarchie, zmařeny, když propukla v Anglii další revoluce (1689- 1691), jejímž výsledkem byl nový protestantský král Vilém III. Oranžský. Tyto události jsou zde zmíněny zejména proto, že mají do dneška velký význam. Stoupenci Velké Británie v Severním Irsku si dodnes připomínají vítězství u řeky Boyne poblíž města Drogheda z roku 1690 každoročními pochody a oslavami dvanáctého července. Ty bývají velice citlivě vnímány katolickým obyvatelstvem a dokonce i v současnosti bývají často rozbuškou mnoha incidentů a konfliktů. Upozornit na toto období je důležité také proto, co následovalo. Protestant Vilém Oranžský sice vyhrál, ale jeho cílem nebylo zničit, ani potupit katolíky a tak Londýnský parlament schválil roku 1690 náboženskou svobodu, která měla platit v celé zemi. To se však nesetkalo s pochopením u Irského parlamentu, složeného výhradně z protestantů, kteří zavedení náboženské svobody odmítli a následovalo další prohloubení problémů a diskriminace Irského katolického obyvatelstva. Dnes můžeme jen spekulovat, jestli by se vztah Irů a Britů nevyvíjel odlišně, kdyby se tenkrát Irští protestanti zachovali jinak (Želiezko, 2005 a Petráš, 2012).

Pro další vývoj Irska byly důležité myšlenky Americké války o nezávislost a Velké Francouzské revoluce. Ke konci 18. století se začaly na ostrově pomalu formovat snahy získat pro Irsko lepší podmínky a postavení. Z počátku to byly, možná poněkud překvapivě, požadavky na větší obchodní a politickou nezávislost, pocházející od Irských protestantů. Tyto snahy slavily úspěch a roku 1782 se Irsko- Britský vztah změnil v personální unii, která Irsku poskytovala větší autonomii. S postupující Francouzskou revolucí se navíc Britové začali bát, že by se něco podobného mohlo uskutečnit i v Irsku a ve snaze dostat katolické obyvatelstvo na svou stranu, museli provádět ústupky i vůči nim. Roku 1793 například došlo k částečnému zrovnoprávnění a to tak, že majetnější Irští katolíci získali právo volit. I přes tyto snahy se začaly rozvíjet spolky usilující o vznik samostatné Irské republiky po vzoru Francouzské revoluce. Roku 1798 vypuklo první povstání organizované těmito skupinami a podporované Francouzi, ale skončilo neúspěšně. Reakcí britského parlamentu byl zákon o Unii z roku 1800, který de facto zrušil vše, čeho bylo do té doby dosaženo, to znamená, že personální unie zanikla, a Irský parlament byl sloučen s Britským.

V 19. století Irsko usilovalo o dvě věci. O zlepšení postavení rolníků a jejich zmocnění k vlastnění půdy, což se povedlo již v 50. letech. A o zrušení unie s Velkou Británií. K Irským cílům vedly jak cesty politické, tak ozbrojený boj. K úspěchům vzešlým z politických bojů se řadí činnost Katolického svazu Daniela O'Connella (1775-1847), Irské národní pozemkové ligy (2. pol. 19. stol.) a Národní ligy vedené Charlesem Parnellem (1846-1891), (BBC, 2014, Želiezko, 2005 a Conzemius, 1997). Mezi radikálnější stoupence Irského separatismu, kteří o něj, v průběhu 19. století, usilovali se zbraněmi v rukou, patří skupina Mladé Irsko (v polovině 19. století) a Irské republikánské bratrstvo zvané IRB, nebo také Feniáni. Mezi oběma přístupy, tedy vzniku Irska konstituční cestou a vybojování nezávislosti v revoluci, stála politická strana Sinn Féin (v překladu My sami), která měla blízké vazby na IRB a nehodlala, na rozdíl od Národní ligy, spolupracovat se stranami zastoupenými v britském parlamentu.

Národní liga ale měla již od roku 1885 zastoupení ve vládě, kde i za pomoci Britských Liberálů usilovala o autonomii Irska. Zákon o autonomii byl konečně schválen až roku 1912, ale byl z důvodu nelibosti Ulsterských protestantů blokován až do roku 1914, kdy vypukla první světová válka a celá záležitost se dále posunula (Želiezko, 2005).

Zlom nakonec nastal roku 1916, kdy IRB zorganizovali povstání, které sice bylo Brity bez problému potlačeno, ale postupy Britských úřadů vyvolaly odpor Irské katolické

veřejnosti a ta se pak ve volbách roku 1918 přiklonila na stranu Sinn Féin. Sinn Féin pak poprvé vyhrála volby namísto Národní ligy. Autonomie už Irům nestačila, toužili po samostatnosti. Vítězná strana Irských voleb odmítla zasedat v Londýně a založila si Irský sněm v Dublinu. Roku 1919 se IRB přetransformovala v IRA (Irská republikánská armáda) a chopila se obrany Irského sněmu. V letech 1919- 1921 probíhala Anglo- Irská válka mezi IRA a Královskou Irskou policií. Ta byla následně ukončena kompromisní mírovou smlouvou z roku 1921. Podle té se země rozdělila na dvě části, přičemž hrabství na severu obdržely autonomii a na jihu vzniklo dominium se statutem Svobodný irský stát, který ale musel přísahat věrnost anglické koruně a získal v rámci Britského impéria postavení podobné Kanadě, či Austrálii. Mírová smlouva byla roku 1922 schválena a to i přes nesouhlas republikánů, který vedl až k občanské válce (1922-1923). V roce 1927 Irsko vypustilo ze své ústavy přísahu věrnosti britské koruně a zrušilo placení pozemkové renty a to i za cenu 6 let trvající hospodářské války s Británií. Roku 1937 se Irsko od Velké Británie definitivně odpojilo schválením nové (dodnes platné) ústavy, podle které je Irsko suverénním, nezávislým a demokratickým státem (Želiezko, 2005, Hlavačka, 2006 a Petráš, 2012).

3.3 Meziválečné období a 2. světová válka

Meziválečné období bylo vrcholným obdobím nacionalismu v Evropě. Proč tomu tak bylo? Západní vítězové 1. světové války měli na výběr ze dvou výše zmíněných ideologií masově se šířícími Evropou a nacionalismus jim připadal obecně méně nebezpečný než dělnické hnutí zvané socialismus přicházející v té době z Ruska. Proto byly podporovány spíše subjekty prosazující nacionalismus a bylo jim světovou elitou vycházeno vstříc.

Avšak hranice nově vzniklých států, bohužel, nebyly vždy ideálně vedené a v nových „národnostních“ státech tak vznikaly i několikamilionové národnostní menšiny. Navíc mnohé národnostní menšiny měly pocit, že Versailleský mírový systém nedefinoval hranice úplně pevně a že s nimi bude možno pohnout v jejich prospěch. To a také vědomí, že jiným byla dopřána spravedlnost v podobě vlastního státu, a že překreslit geopolitiku Evropy není tak nemožné jak se do nedávna zdálo, podporovalo menšinové napětí téměř všude v Evropě, dokonce i tam, kde před válkou neexistovalo (např. Bretonci ve Francii). Hranice nově vzniklých států byly obzvláště nestabilními oblastmi. Napětí bylo například mezi Československem a Německem, Československem a Polskem (tam dokonce v letech 1919-1920 proběhla i krátká válka o Těšínsko), Československem a Maďarskem, Polskem a

Německem, Polskem a Litvou, Itálií a Jugoslávií atd. Nejvíce nespokojeni byli s novými hranicemi Němci a Maďaři (Rosůlek, Cabada, 2002 a Petráš, 2012).

Světové mocnosti si již na Pařížské konferenci roku 1919 uvědomovaly rizika plynoucí z menšinového napětí v Evropě. Proto z iniciativy Amerického prezidenta Wilsona vznikla roku 1920 Společnost národů (League of Nations). Jednalo se o první mezinárodní organizaci, která se zabývala politickými otázkami a měla za úkol podporovat demokratický vývoj lidstva. Snažila se také napravovat a řešit chyby v mírových smlouvách a její důležitou agendou byla ochrana menšin. Společnost národů fungovala na základě smluvních závazků mezi státy (Petráš, 2012 a Archer, 2001). Právě díky této organizaci vznikl světově první mezinárodní systém ochrany menšin. Právní závazky na ochranu menšin byly zabudovány do mírových podmínek pro poražené země a nově vzniklé státy se také musely zavázat k jejich přijetí. Naproti tomu Velká Británie, která tou dobou řešila Irský problém se svou vlastní menšinou, ani další z vítězných členských států, se k žádným krokům na ochranu menšin zavazovat nemusely. Je zřejmé, že toto uspořádání opět nahrávalo menšinám v nově vzniklých státech a podporovalo je v jejich separatistických a iredentistických snahách. Národnostní menšiny cítily silnou podporu a snažily se své problémy prostřednictvím memorand a petic zmezinárodnit. Koncem 20. let se ostatně otázku menšin snažilo prostřednictvím Společnosti národů řešit i Německo (vstoupilo 1926, vystoupilo 1933). V polovině 30. let se však Evropě změnilo politické klima natolik, že v něm idealistická myšlenka Společnosti národů, usilující především o mír v Evropě, nemohla obstát a začala pozvolna upadat (Petráš, 2012).

Druhá světová válka byla podle Gellnera čtvrtým obdobím ve vývoji nacionalismu. Bylo to beze sporu období nejkrutější, bývá nazýváno „noc a mlha“, nebo také „etnické čištění“. Druhá světová válka byla vlastně vyvrcholením snahy uvést v soulad etnické a politické hranice Evropy, přičemž účel světil prostředky a žádné metody, včetně hromadného vyvražďování, nebyly tabu (Gellner, 1993). Vyhlazování menšin se netýkalo jen německých nacistů, kteří se zaměřovali převážně na židy (ale i na Romy, Rusy, Srby a Poláky), brutální metody používali také Maďaři, Sovětský svaz a chorvatští Ustašovci. Například perzekuce a hromadné deportace menšin na Sibiř nepřežilo kolem 10 % sovětských menšin, zejména se to týkalo Němců, Čečenců, Musavatistů z Azerbajdžánu, Dašnaků z Arménie a dalších. Tyto čistky v Sovětském svazu navíc probíhaly už od 20. let 20. století (Rosůlek, Cabada, 2002 a Petráš, 2012).

Konec druhé světové války však přinesl uklidnění divokého nacionalismu v Evropě, Gellner to označuje jako pátou etapu nacionalismu (neboli období globalizace). Pro dobu po druhé světové válce je typický odklon od národnostní otázky a zaměření se na hospodářský vývoj a rozvoj v sociální oblasti. Také ideologie se upnuly tímto směrem, což vedlo až k rozdělení Evropy na západní a východní blok (Gellner, 1993).

Aby k tomuto národnostnímu smíření mohlo dojít, bylo však bezprostředně po válce nutné „vyčistit“ pohraniční oblasti. Odsun Němců (z Polska asi 8 milionů, z Československa 3 miliony a z Maďarska, Jugoslávie a Rumunska dohromady přibližně milion) byl schválen vítěznými mocnostmi (VB, USA, SSSR) na konferenci v Postupimi v létě roku 1945. Obdobně byli vyhnáni také Maďaři ze Slovenska a další menšiny. Celkově se odhaduje poválečná migrace ve střední Evropě asi na 20 milionů lidí (Petráš, 2012).

3.4 Nacionalismus po r. 1950

Jak již bylo zmíněno výše, nacionalismus a národnostní a menšinové napětí v Evropě po druhé světové válce polevilo. Avšak vývoj v této oblasti, ostatně podobně jako v jiných oblastech, se výrazně odlišoval v západním a východním bloku. Proto je v následujícím textu rozdělen do dvou podkapitol. Pro úplnost je třeba ještě poznamenat, že mezi země západního bloku nespádají jen země geograficky spadající do západní Evropy, ale všechny Evropské země, které nebyly pod sférou vlivu Moskvy. Naopak země spadající pod vliv SSSR jsou v textu chápány jako země východního bloku.

3.4.1 Západní blok

Přesto, že se v západní Evropě začal, podobně jako ve zbytku Evropy, nacionalismus probouzet již v 19. století, nebylo meziválečné období v tomto regionu tak dramatické, jako například ve střední Evropě, která zaznamenala nejvíce změn a nejdivočejší vývoj. Bylo to dáno zejména historickým vývojem. Země západního bloku byly převážně národnostními státy s minimálním zastoupením menšin. A menšiny, které tam případně existovaly, obvykle neměly, na rozdíl od střední Evropy, sousední stát, který by je podporoval a ke kterému by se chtěly připojit. Nicméně menšiny v západním bloku existovaly a tak bylo třeba začlenit jejich problematiku do mezinárodních právních systémů, organizací a integrací, které se tou dobou

začaly rychle rozvíjet. Poválečný vývoj ochrany menšin bývá v právních publikacích členěn do následujících etap:

1. etapa (1945- 1950) – stabilizace poválečného mocenského systému a odsun Němců,
2. etapa (1950-1975) – období stagnace,
3. etapa (1975-1990) – období pomalého rozvoje a
4. etapa (od 1990) – období intenzivního hledání.

Ochrana menšin prosazována v meziválečném období Společností národů byla většinou pokládána za omyl a slepou uličku, hledal se tedy jiný systém mezinárodní ochrany menšin. Pro toto období je charakteristická nejednotnost a nepropojenost těchto systémů. O problematiku se totiž ve větší, či menší míře zajímaly mnohé mezinárodní organizace a každá ji řešila trochu jinak. Systémy ochrany menšin se dá rozdělit na univerzální (např. OSN, UNESCO, ILO) a regionální (zejména Rada Evropy a KBSE, později OBSE). Kdybychom pátrali po důležitých meznících v právním vývoji této problematiky, dostali bychom se k roku 1948, kdy ochrana menšin nebyla zařazena do Všeobecné deklarace lidských práv pod hlavičkou OSN. V roce 1950 pak OSN definitivně odmítla závaznost většiny meziválečných menšinových smluv. OSN zvolila jinou cestu, než její předchůdkyně SN a spíše než na kolektivní práva národů se zaměřovala na individuální práva jednotlivců. Postupem času se mezinárodní organizace snažily o odstranění rasové diskriminace a prosazování práva menšin¹, ale až do konce 80. let se těmito snahám státy západní Evropy bránily do takové míry, že prosazení těchto záměrů bylo takřka nemožné. Mezi obyvatelstvem západního bloku se však již od 60. let začal pomalu opět šířit zájem o menšiny. V té době už ovšem nešlo pouze o národnostní menšiny, ale také o sexuální menšiny, feministky, zdravotně postižené a podobně. Být příslušníkem nějaké menšiny se postupně stalo takřka moderní (Petráš, 2012).

V 70. letech se však začaly národnostní menšiny v západním bloku aktivizovat a mnohde i radikalizovat. Nejvýraznější problémy začaly gradovat už v 60. letech v Severním Irsku. V 70. letech se zradikalizovali Baskové ve Španělsku a teroristické akce používali k prosazení svých zájmů i Jižní Tyrolové v Itálii, jejich hnutí se však naštěstí v 80. letech uklidnilo. Násilnou cestou prosazovali své zájmy také Korsičané. Naopak nenásilnou formou se projevovaly snahy Skotska a Katalánska, tedy oblastí ekonomicky vyspělých, usilujících o lepší postavení v rámci svého státu. Rozdílná ekonomická vyspělost hrála roli také

¹ Např. roku 1961 Rada Evropy začlenila práva menšin do Úmluvy „O ochraně práv a svobod“, jako jeden z dodatkových protokolů, ten však nakonec nebyl schválen. Roku 1974 navrhla OSN Mezinárodní úmluvu o

v Belgickém soužití Vlámů a Valonů. Co se národnostního napětí týče, nesmíme zapomínat ani na problémy na Kypru, které se stupňovaly již od 50. let a jsou aktuální dodnes (Rosůlek, Cabada, 2002 a Petráš, 2012).

V západním bloku se začal od 60. let rozvíjet další fenomén, který působí dodnes, a tím je přistěhovalectví a multikulturalismus. První problémy s přistěhovalci, zejména z bývalých kolonií, nastaly už během krize v 70. letech (Petráš, 2012). Tato problematika je sice v současné době velice aktuální, ale je natolik specifická a díky nejednotnému teritoriu, kde přistěhovalci žijí naprosto odlišná od tradičních Evropských národnostních menšin, že na ní v této práci není dostatečný prostor a autorka se tímto problémem nijak hlouběji nezabývá.

3.4.2 Východní blok

Poválečná situace týkající se národnostních menšin, byla mnohem dramatičtější v zemích, které se po roce 1948 dostaly pod sféru vlivu Moskvy a zařadily se do tzv. Východního bloku. Bezprostředně po válce stále bujely národnostní konflikty. Ani odsun Němců situaci nevyřešil, protože napětí bylo i mezi státy, které stály v druhé světové válce na stejné straně. Příkladem může být Československo a Polsko. Polská menšina na Těšínsku se chtěla oddělit od Československa a připojit k Polsku. Češi o území nechtěli přijít a tak se objevovaly dokonce i návrhy na vysídlení polské menšiny obdobně, jako té německé. Napětí také zhoršovalo to, že Poláci oficiálně neodsoudili zábor Těšínska z roku 1938. Není divu, že v oblasti docházelo k častým ozbrojeným střetnutím. Uklidnění situace přinesla až Smlouva o přátelství z roku 1947, která obsahovala i dodatkový protokol o ochraně menšin.

Podobné národnostní konflikty nebyly v čerstvě poválečné střední a východní Evropě ničím neobvyklým. Například ukrajinští nacionalisté bojovali po válce proti Polsku i SSSR, neuvěřitelně krvavé masakry pokračovaly také v Jugoslávii (Petráš, 2012). V Pobaltských státech se zase vedl partyzánský odboj (tzv. lesní bratrstva) proti SSSR, jehož součástí se roku 1940, respektive 1944 Litva, Lotyšsko a Estonsko staly (Zenkner, 2015).

Po roce 1948 se však pod dohledem Sovětského svazu vztahy prosovětských zemí (i jejich menšin) rázem změnil. Na nacionalismus začalo být pohlíženo jako na buržoazní přežitek a mezi dříve zneprátelenými národy zavládl klid a socialistické přátelství. I když je nutno dodat, že tohoto klidu bylo mnohdy (například v Jugoslávii, nebo v Čečensku) dosaženo značně krvavou cestou (Petráš, 2012).

3.5 Nacionalismus po r. 1989

Pád komunistických režimů v zemích východního bloku byl, společně s koncem první a druhé světové války, jednou ze tří nejvýznamnějších událostí 20. století. A obdobně jako poválečné mírové konference, přinesla i demokratizace ukončující Studenou válku rozpad stávajícího geopolitického systému v Evropě. Federace (ať už Československo, Jugoslávie, či Sovětský svaz), které mohly v totalitním režimu fungovat, začaly s rostoucí demokratizací narážet na emancipaci jednotlivých národů, které rázem mohly zakládat své politické strany a prosazovat své nacionální požadavky. Relativně bezproblémové rozdělení zažili Češi a Slováci, rozpad dalších dvou federací byl poněkud komplikovanější a je popsán níže.

Nacionalismus se však po roce 1989 neprojevil jen rozpadem federací. Byl také významným faktorem opětovného sjednocení Německa. Celkově je možno říct, že se situace ohledně národnostních menšin, alespoň v západní Evropě v 90. letech uklidňovala. Avšak především dění v bývalém komunistickém bloku vyvolávalo nemalý zájem veřejnosti i mezinárodních organizací (období intenzivního hledání) a bylo třeba rozhodnout, jak se k separatismu, v post komunistických státech, postavit (Rosůlek, Cabada, 2002 a Petráš, 2012). I v devadesátých letech bylo na separatismus pohlíženo jako na potenciální nebezpečí. Země OSN a mocnosti se k němu nestavěly nijak vřele, protože se obávaly, co by uznání separace jedné menšiny mohlo vyvolat u těch ostatních. Situací v bývalém východním bloku, kdy celá řada států deklarovala touhu po demokracii a zároveň po separaci, byl však západ zaskočen. Nakonec však i přes počáteční obavy a odpor došlo k uznání všech států, které tvořily v bývalých federacích právní subjekty. Tím se elegantně vyřešil problém a celkový postoj k separaci menšin nemusel být nijak změněn (Baar, 1995).

3.5.1 Rozpad SSSR

Příčin, které způsobily pád a následný rozpad SSSR, je mnoho. Nejvýznamnější roli hrály nepochybně důvody politické (krize marxismu-leninismu a komunistické ideologie), ekonomické (stagnace ekonomiky, hospodářské problémy, neefektivnost atd.) a zahraničně politické (vývoj ve zbytku Evropy, rozpad federací). Prezident Gorbačov se sice snažil o přestavbu a vytvoření jakéhosi tržního socialismu, ale výrazně podcenil důležitost národnostní otázky a to se stalo celému Sovětskému svazu osudným. Supadající roli komunismu se totiž začaly probouzet národnostní problémy, posilované po celou dobu

fungování SSSR všemi křivdami, kterých se představitelé moci na jednotlivých národnostních menšinách dopouštěly, aby potlačily jejich nacionalismus.

V SSSR navíc tradičně, již od carského Ruska, fungovala armáda jako důležitý nástroj státní moci a to nejen směrem ven. Sovětská armáda udržovala pořádek také uvnitř státu. V 80. letech jí začalo být opětovně využíváno k potlačování nepokojných a nespokojených menšin (Veber, 2011).

První z řady demonstrací se uskutečnila v Kazachstánské Alma Atě v prosinci 1986. Převážně mladí Kazaši masově protestovali proti tomu, že se z nich v jejich zemi stávali občané druhé kategorie. Demonstrace se účastnily tisíce lidí a oficiální údaje uvádějí 3 oběti na životech. Neoficiální čísla ale hovoří až o 168 mrtvých. Mnoho dalších pak bylo perzekuováno například ztrátou zaměstnání, nebo vězením (Lillis, 2011).

S upadající silou komunistické ideologie následovalo mnoho dalších nacionálně laděných demonstrací a protestů, které byly opět potlačovány sovětskou armádou. Byly to například demonstrace v Ázerbájdžánu (únor 1988, listopad- prosinec 1988), v Arménii (únor- březen 1988), Gruzii (duben 1989) a další. Ostatní svazové republiky začaly podle příkladu Estonců (1989) postupně zakazovat svým brancům sloužit mimo území své země a od roku 1990 začaly jednotlivé republiky dokonce úplně rušit odvody svých branců do sovětské armády. I s tímto přišlo jako první Estonsko.

V roce 1990 se navíc začaly projevovat i ruské separatistické tendence (Jelcin). Gorbačov se sice ještě snažil zachovat Sovětský svaz, jako světovou velmoc a bylo vedeno vyjednávání o nové Svazové smlouvě, původní návrh však nesplňoval představy ostatních svazových republik² a neměl šanci na úspěch. Návrh z roku 1991 sice už připomínal skutečnou federaci s výraznou autonomií pro jednotlivé republiky, ten však přišel příliš pozdě.

V březnu 1990 proběhlo referendum o zachování SSSR. Podle výsledku (76% bylo pro zachování) by se dalo soudit, že se veřejnost vyjádřila jasně, ale Arménie, Gruzie, Estonsko, Lotyšsko, Litva ani Moldávie se referenda neúčastnily a bojkotovaly ho. Litva, Gruzie a Lotyšsko vyhlásily krátce po referendu nezávislost (březen, duben a květen 1990). Moskva ji samozřejmě neuznala. Když potom vypukla na začátku roku 1991 tzv. Pobaltská krize³ a

² Byla v něm sice obsažena určitá decentralizace moci, ta však byla příliš nízká a pouze v hospodářské a sociální politice. Zahraniční politika, obranná politika, správa daní a přírodních zdrojů byly stále plně centralizované.

³ Masové demonstrace vypukly v lednu v Litvě, později se rozšířily i do Estonska a Lotyšska.

Rusko řešilo tuto situaci opět vojenskou silou, byl už osud Svazu sovětských socialistických republik zpečetěn. Gorbačovovy neschopnosti řešit situaci ohledně svazové smlouvy využili pučisté vedení Jelcinem, kteří se dostali v létě 1991 k moci. Hned po puči začaly další z bývalých svazových republik vyhlášovat nezávislost (20. 8. 1991 Estonsko, 24. 8. 1991 Ukrajina, 27. 8. 1991 Bělorusko a Moldávie, 30. 8. 1991 Ázerbájdžán, 31. 8. 1991 Uzbekistán a Kyrgyzstán). Oficiální konec Sovětského svazu nastal 8. Prosince 1991, kdy prezidenti Běloruska, Ruska a Ukrajiny založili SNS. Ve stejném dokumentu byl potvrzen zánik SSSR jako subjektu mezinárodního práva (Veber, 2011).

3.5.1 Rozpad Jugoslávie

Tak zvaná „druhá Jugoslávie“ neboli SFJR byla federací šesti států a to Slovinska, Chorvatska, Srbska, Bosny & Hercegoviny, Černé Hory a Makedonie. Z obrázku 3.4 je patrné, že rozložení obyvatelstva nekopírovalo hranice jednotlivých států a zejména srbské obyvatelstvo žilo poměrně roztroušeně. Kromě tradičního Srbského území obývalo také některá území v Chorvatsku a také přibližně třetinu Bosny & Hercegoviny. Koncem 80. let, se slábnoucí rolí komunistické strany, začala vznikat v Jugoslávii první opozice. Nejprve ve Slovinsku (od 1988), poté v Chorvatsku a ve zbytku Jugoslávie (Smutný, 2008).

Zde je vhodné poznamenat, že Ústava z roku 1946 zajišťovala každé republice Jugoslávie samostatný parlament, vládu a vysoký stupeň autonomie (Uherek, 2011). Všechny nové strany a uskupení měly silně antikomunistický charakter. Je však třeba říci že politická uskupení působící ve Slovinsku měla širokou intelektuální a kulturní základnu, zatímco strany v ostatních zemích se profilely mnohem více nacionalisticky a populisticky.

Obr. 3.4 Mapa národnostních menšin v Jugoslávii, 1991

Zdroj: Central Intelligence Agency, 2015, vlastní úprava

Vztahy mezi jednotlivými národy Jugoslávie se přitom začaly zhoršovat už od roku 1980, od smrti Tita (Petráš, 2012). Po volbách, které se postupně konaly ve všech zemích roku 1990, se k moci ve Slovinsku a Chorvatsku dostaly strany usilující o konfederaci, případně úplné odtržení. Zatím co vývoj ve Slovinsku byl poměrně klidný, v Chorvatsku se začala silně projevovat srbská menšina, která se obávala kroků, které Chorvatsko podnikalo na své cestě za postupným opuštěním federace. Srbové proto v říjnu 1991 (asi 3 měsíce po volbách a po schválení nové Ústavy, která je znepokojovala), vyhlásili první autonomní oblast s centrem v Kninu. Chorvatsko s tím pochopitelně nesouhlasilo, nicméně přestalo ovládat asi 15 % svého území (až do léta roku 1991). V prosinci 1990 bylo Chorvatsko prohlášeno svou ústavou za stát Chorvatů, ostatní národy byly ustanoveny jako menšiny a o jejich právech měl v budoucnu rozhodovat zákon. Reakce chorvatských Srbů na sebe nedala dlouho čekat a v lednu 1991 vyhlásili další autonomní oblasti a to Slavonie, Baranje a Západní Srijem. V květnu 1991 se pak konalo referendum o samostatnosti Chorvatska, přičemž při 83 % účasti

volilo přes 90 % voličů pro samostatnost. Ve Slovinsku už byla tou dobou samostatnost také odhlasována (referendum se konalo v prosinci 1990), protože Slovinské požadavky na konfederaci byly federálním vedením smeteny ze stolu a současný stav byl pro Slovinsko nevyhovující. Obě země vyhlásily 25. 6. 1991 nezávislost a vzájemně se uznaly. Jugoslávské orgány státní moci s tímto krokem nesouhlasily a poslaly na místo armádu sjednat pořádek. Po deseti denní válce byla nezávislost Slovinska uhájena a do hry vstoupily západní mocnosti znepokojené stávajícím vývojem. Výstupem Brionských jednání z července 1991 mezi zástupci Jugoslávie, Slovinska, Chorvatska a ES byl odklad vyhlášení nezávislosti o 3 měsíce. Zatímco ve Slovinsku se tímto situace vyřešila, v Chorvatsku toto rozhodnutí jen vystupňovalo napětí a vyvolalo násilné střety v chorvatsko-srbské válce. K mezinárodnímu uznání Slovinska i Chorvatska nicméně došlo ve stejný den a to 15. 1. 1992.

Nejsložitějším vývojem si prošla Bosna & Hercegovina. Tato Jugoslávská republika byla tvořena 3 národy a to Chorvaty, Srby a muslimy, přičemž žádná z těchto skupin výrazně nedominovala. Tomu odpovídaly i výsledky prvních svobodných voleb, kdy 86% hlasů obdržely strany založené na národnostním principu. Přestože spolu pak tyto tři strany utvořily vládu, bylo zřejmé, že jejich spolupráce nemůže dlouhodobě fungovat. Vláda Bosny & Hercegoviny přesto dlouho usilovala o zachování federace, ale po slovinském a chorvatském vyhlášení nezávislosti dokonce i tato republika přestala vnímat své místo v Jugoslávii (nyní již většinově srbské) jako to nejlepší možné. V říjnu 1991 se proto konalo referendum o případném osamostatnění se, Srbové ho však bojkotovali a pořádali své referendum o setrvání ve federaci. Oficiální referendum však platilo a reakce srbské, ani chorvatské menšiny na sebe nedala dlouho čekat. Tyto menšiny deklarovaly svůj záměr osamostatnit se. V té době hrály v celém sporu nemalou roli zásahy západních mocností, které se snažily situaci zlepšit, případně vyřešit (např. Cutilheirův plán). Ani zásahy z venčí však moc nepomohly, jejich výsledkem však bylo alespoň vyhlášení dalšího referenda, které mělo definitivně rozhodnout. Srbové ho ale opět blokovali, a když potom v březnu 1992 předsednictvo Bosny & Hercegoviny oznámilo, že si většina obyvatel přeje samostatnost, Srbové se začali bouřit. O měsíc později vyhlásili Bosenští Srbové nezávislou Republiku Srbskou. Bosna & Hercegovina na to zareagovala vyhlášením válečného stavu a následovala tři roky trvající válka.

Situace v Makedonii byla o poznání klidnější. Zejména proto, že makedonské území nebylo zatíženo národnostními problémy. Makedonie zprvu usilovala o zachování federace, ale po odchodu Chorvatska a Slovinska z Jugoslávské federace se obdobně jako Bosna &

Hercegovina rozhodla pro vyhlášení samostatnosti. Referendum se konalo v září 1991 a nová Ústava prohlašující Makedonii za samostatný stát nabyla účinnosti v lednu 1992. V případě Makedonie však nastal problém s mezinárodním uznáním, které dlouho blokovalo Řecko a tedy celé ES. Po dlouhém vyjednávání se nicméně podařilo i tento problém vyřešit a Makedonie se mohla pod zkratkou FYROM a oficiálním názvem Bývalá jugoslávská republika Makedonie stát v dubnu 1993 součástí OSN a mezinárodní politiky (Smutný, 2008).

Jediný Jugoslávský národ, u kterého se v 90. letech neprojevil nacionalismus, tak byli Černohorci, kteří zůstali na základě referenda z dubna 1992 ve federaci se Srbskem a vytvořili tak stát zvaný „třetí Jugoslávie“. V roce 2003 se tento stát přetransformoval v konfederaci Srbska a Černé Hory. Referendum o nezávislosti bylo vyhlášeno až roku 2006, kdy došlo k pozastavení asociačních rozhovorů ze strany EU z důvodu nedostatečné spolupráce Srbska s Mezinárodním trestním tribunálem ohledně válečných zločinů v bývalé Jugoslávii. Černohorci chtěli pokračovat v rychlejším přidružování k EU, a proto si těsnou nadpoloviční většinou zvolili nezávislost, která byla vyhlášena 3. 6. 2006 (Švamberk, 2008).

Nacionalismus a národnostní hnutí se začaly probouzet v 19. století a začaly se šířit Evropou, až se postupně staly masovou záležitostí. V 19. století však neexistovalo pro vyhovění požadavkům malých národů, které by znamenaly odtržení od mnohonárodnostních monarchií a vytvoření vlastních států, vhodné klima. Až do konce první světové války nebyla v Evropě k těmto zásadním změnám vůle. Zlom nastal roku 1918, kdy bylo malým Evropským národům nabídnuto právo na sebeurčení, které znamenalo vznik řady nových států, ale také menšinově orientované spory a extrémní nacionalismus, který vytvořil podmínky pro další světový konflikt. Ve 20. století byl nacionalismus velice živé téma a mnoho národů, které se nedočkaly uznání samostatnosti, se ji snažilo vydobýt násilím. Faktem ovšem zůstává, že kromě Irska vznikaly nové Evropské státy vždy s požehnáním mocností v návaznosti na nejvýznamnější události 20. století, kterými byly konec první světové války, druhé světové války a studené války. Je třeba si také povšimnout, že národy, kterých se toto týkalo, jsou převážně z regionu střední a východní Evropy. Tyto národy se dokázaly v klíčových chvílích postavit na „správnou stranu“ a vymezit se proti svým „utlačovatelům“. Naopak národnostní menšiny v zemích západní Evropy se do třech výše zmíněných klíčových situací v Evropě 20. století buďto zapojily na špatné straně (např. Vlámové a Irové za druhé sv. války), nebo nebyly v rozhodujícím čase vidět. Následkem toho zůstaly jejich požadavky nevyslyšeny.

4. Aktuální případy separatistických tendencí v EU a jejich důsledky

Mohlo by se zdát, že rozpadem více národnostních federací v 90. letech bylo všem separatistickým tendencím v Evropě vyhověno, avšak opak je pravdou. Jak již bylo naznačeno výše, v Evropě stále není dořešeno mnoho nároků národnostních menšin, které by se chtěly osamostatnit. Násilí a terorismus, s pomocí kterých separatisté své záměry prosazovali zejména v 70. letech, od 90. let a také po 11. září 2001 znatelně ustoupily a byly nahrazeny umírněnějšími snahami, separatistické tužby však nikdy úplně nevymizely.

Separatismus se ve větší, či menší míře projevuje asi v každém demokratickém státě. V kapitole o aktuálním stavu separatismu v EU se proto autorka zaměřuje jen na ty nejvýznamnější problémy, které by mohly v budoucnu vést až k odtržení území. Cílem je také naznačit dopady jak na daný stát, tak na případné nově vzniklé území a také na celou Evropskou unii. Podrobněji je zde proto rozebírán separatismus a nacionalismus ve Skotsku, Severním Irsku, Katalánsku, Baskicku a Belgii, kde je situace v současnosti nejaktuálnější. Naopak Korsický separatismus, pramenící převážně z pocitu, že je ostrov Francií špatně spravován a samostatnost by pro něj byla prospěšnější, byl nejživější převážně ke konci minulého století. Separatismus na Korsice sice stále ještě úplně nevymizel, ale po roce 1982, kdy získal ostrov autonomii s vlastní vládou a regionálním parlamentem se situace značně uklidnila (Pšenička, 2014). Obdobně se práce nezabývá ani hlubší analýzou situace v Jižním Tyrolsku⁴ a dalších oblastech, jejichž separatismus v posledních letech spíše utichá.

V práci je uplatňovaná především deskriptivní metoda vycházející z popisu historických událostí a aktuálních dostupných informací jako jsou složení obyvatelstva daného území a jeho preference vycházející z voleb a průzkumů veřejného mínění a ekonomická situace území. Tyto informace byly získány studiem veřejně dostupných internetových zdrojů a

⁴ Po druhé světové válce byla v oblasti vyhlášena určitá autonomie, ta však byla vůči německé menšině silně diskriminující a nefungovala. Situace se zlepšila až v 60. letech, poté, co Rakousko otevřelo na půdě OSN mezinárodní diskuzi o postavení německé menšiny v Jižním Tyrolsku. Na základě toho začala roku 1972 platit tzv. druhá autonomie, která na rozdíl od první zajišťovala stejná práva všem národnostním skupinám v oblasti. Neoficiální třetí statut autonomie byl zaveden roku 2001, kdy vstoupila v platnost ústavní reforma, na základě které získala oblast právo na působnost ve věcech zákonodárných a soudních (Hospodářská a kulturní studia, 2014). V březnu 2014 se sice konalo neoficiální online referendum, kterého se údajně zúčastnilo 57% voličů a 89% z nich volilo pro nezávislost oblasti (Zipfel, Vetter a Pietzker, 2015). Avšak už jen neoficiálnost a nezávažnost referenda mohla přinést zkreslené výsledky. Kromě toho, je zřejmý rozdíl, mezi internetovým průzkumem a skutečným referendem. Referenda, která se roku 2014 konala v Katalánsku a Skotsku, ať už povolená, nebo ne, odrážela jistě větší angažovanost a vášně, kdy menšiny opravdu zvažovaly své odtržení. To se v případě Němců žijících v Jižním Tyrolsku nestalo, a proto byli autorkou zařazeni mezi menšiny, jejichž odtržení není v blízké budoucnosti vysoce pravděpodobné.

knižních publikací. Tato metoda byla zvolena zejména z důvodu nízkých nákladů a to jak časových, tak finančních. Každá podkapitola je zakončena analýzou pravděpodobnosti oddělení území, která je prováděna na základě získaných dat.

4.1 Separatismus ve Španělsku

Přesto, nebo možná právě proto, že španělská ústava uvádí, že ve Španělsku neexistuje jiný národ, než Španělé, menšiny této země dávají najevo svou nespokojenost a deklarují, že se Španěly být necítí, a chtěly by svůj vlastní stát. Separatismus ve Španělsku má své kořeny ve střetech mezi centrem (Kastilií) a historickými regiony (např. Katalánsko, Baskicko, Galicie) u kterých se vždy v historii projevovala řada specifických rysů. Například vysoká míra industrializace, odlišná kultura a jazyk. Pro pochopení problému španělských menšin je třeba vrátit se do historie (Sládková, 2014).

Historie Katalánců je spjata s Barcelonským hrabstvím, které se stalo od roku 1137 součástí Aragonie. Katalánština, pocházející z větve románských jazyků, se začala formovat mezi 8. a 10. stoletím. První dochovaná literární díla psaná v katalánštině pochází z 12. století. Přestože jednotný spisovný jazyk pochází až z 15. století a ucelená pravidla pravopisu a gramatika vznikly až ve 20. století, je zřejmé, že Katalánština má dlouhou historii a není překvapením, že je pro Katalánce jedním z nejdůležitějších symbolů jejich národa. Roku 1469 došlo ke sňatku Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského, v důsledku čehož se o 10 let později vytvořilo dnešní Španělsko jako volná unie s řadou vysoce autonomních oblastí. Stát Navarra, obývaný Baskickým obyvatelstvem, si udržel samostatnost až do roku 1512, kdy byl ke Španělsku připojen. I po připojení si však Baskové udrželi řadu výsad a práv (Petráš, 2012 a Haywood a kol., 1998).

První, neúspěšný, separatistický pokus přišel ze strany Katalánska v letech 1640 až 1652. Katalánsko se v té době chtělo s podporou Francie odtrhnout od Španělska. K dosažení svého cíle využívalo zejména partyzánského boje. Důvody separatismu však v té době nebyly nacionalistické, ale ekonomické. Španělské hospodářství upadalo a bohatý Barcelonský region ho nechtěl dotovat. Další separatistické tendence se objevily na počátku 18. století, opět v Katalánsku. Ani tentokrát nebyly příčiny nacionalistické, ale spíše politické, kdy Katalánie podporovala Habsburský rod, zatímco zbytek Španělska Bourbonskou dynastií. Výsledkem byla ztráta nezávislé institucionální struktury, vlastního rozpočtového systému a

zhoršení postavení katalánštiny. Úplný zákaz používat katalánštinu ve školách a při veřejném styku byl vydán na konci 18. století. (Petráš, 2012 a Sládková, 2014).

K rozvoji národních hnutí došlo ve Španělsku s výrazným zpožděním, oproti zbytku Evropy a navíc se nejednalo o hnutí nikterak silná. Začala se formovat až ke konci 19. století, přičemž významným podnětem k jejich vzniku byla silná centralizace státu, ke které došlo po tzv. karlistických válkách⁵. Od poloviny 19. století docházelo k oživování katalánského jazyka, který se začal opětovně využívat v divadle, literatuře, národním tisku, atd. Rozvíjející se katalánské sebevědomí bylo navíc podloženo také ekonomickou výkonností, kdy Barcelonský region byl jako jediný ve Španělsku schopen obstát v Evropském srovnání konkurenceschopnosti. K oživení národního hnutí však po roce 1876 nedošlo jen v Katalánsku, ale i v Baskicku. Tam hrálo hlavní roli to, že Baskicko ztratilo staré výsady a neméně důležitý byl také silný odpor vůči centralistickému státu, který v této oblasti přežívá dodnes.

Na začátku 20. století, došlo, společně se vznikem politických stran k prosazení požadavků na omezenou autonomii některých oblastí, což nacionalisty na nějakou dobu uklidnilo. Diktatura Primo de Rivery (1923- 1930) však znamenala opětovné pronásledování národnostních hnutí. Po ní následovalo krátké období demokratizace a vytvoření republiky, které přineslo obnovení autonomií. V případě Katalánska roku 1932, pro Baskicko 1936 (Petráš, 2012).

Přestože však měla republika širokou podporu lidu, šlechta, armádní důstojníci a bohatí podnikatelé, v čele s generálem Francisco Frankem, s tímto uspořádáním nesouhlasili a provedli 18. 7. 1936 puč. Po něm následovaly tři roky občanské války. Frankovi nacionalisté, kteří prosazovali Španělsko jako jeden národ, měli podporu Německa a Itálie, které stávající situaci využily k otestování své síly před 2. světovou válkou. Národnostní menšiny Baskové a Katalánci naopak usilovaly o zachování svých stávajících práv, bojovaly tedy na straně republikánů s podporou Ruska a Mexika⁶ (Pavlíček, 1996).

Za Frankovy diktatury (1939- 1975), která následovala, byla zdůrazňována celošpanělská identita a práva menšin na autonomii byla důrazně potlačována. V důsledku toho vznikla roku 1959 známá baskická ETA. Tato organizace začínala jako odboj proti Frankovi, první

⁵ V karlistických válkách (1833- 1840 a 1872- 1876) proti sobě bojovali karlisté, usilující o zachování feudálních poměrů a liberálové. Baskové a Katalánci bojovali na straně karlistů a po úspěchu v 1. karlistické válce byly obnoveny jejich staré výsady (fueros). Po prohře v druhé karlistické válce byly naopak roku 1876 zrušeny.

⁶ V občanské válce padlo asi 90 000 Frankových vojáků, 110 000 vojáků bojujících na straně republikánů a dalších přibližně 130 000 lidí bylo oboustranně povražděno za frontou.

teroristický útok spáchala roku 1961. Nejaktivnější byla ETA v 70. letech, kdy útočila zejména proti složkám státní moci (policie, armáda a další představitelé režimu). Po smrti generála Franka (1975) a nástupu demokracie v podobě království Juana Carlose Bourbonského, však ETA svou činnost neukončila. A to i přesto, že byla roku 1979 na základě požadavků národnostních hnutí na reorganizaci rozdělení moci ve státě vyhlášena autonomie pro Baskicko, Katalánsko i Galicii. Teroristická činnost skupiny ETA ztrácela v demokracii, převážně díky činnosti legálně zvolených politiků prosazujících menšinové zájmy, podporu veřejnosti. Její činnost už nebyla tak výrazná jako v 70. letech, ale například nejkrvavější útok se uskutečnil až roku 1987, kdy explodovala nálož v supermarketu v Barceloně a připravila o život 21 lidí. Teroristická činnost této organizace byla definitivně ukončena až v říjnu 2011. Celkově si vyžádala asi 829 mrtvých a mnoho zraněných (Petráš, 2012 a Cílek, 2004).

V současnosti žije ve Španělsku přibližně 40 milionů obyvatel. Sedmdesát procent z nich se označuje za Španěly, zbytek tvoří menšiny. Nejpočetnější minoritou jsou Katalánci (13 až 18% obyvatelstva Španělska), následují Galiciové (8%) a Baskové (2 až 5 %). Galiciové jsou sice poměrně početná menšina, ale jejich nacionalismus není nijak aktivní. Dokonce i autonomie, kterou v roce 1979 získali, vyplynula spíše ze snah Katalánců a Basků, než že by byla iniciativou samotných Galiciů. Galicie navíc není na rozdíl od Katalánska a Baskicka příliš prosperujícím regionem a mladí lidé ji spíše opouštějí. Z tohoto důvodu se text v rámci následujících podkapitol věnuje pouze Katalánskému a Baskickému národu (Petráš, 2012 a Martínez-Granado, Maite, Patxi Greño, a Mercedes Oleaga, 2012). V Příloze 2 je možno nahlédnout do mapy zobrazující oba španělské regiony, jejich vlajky a znaky.

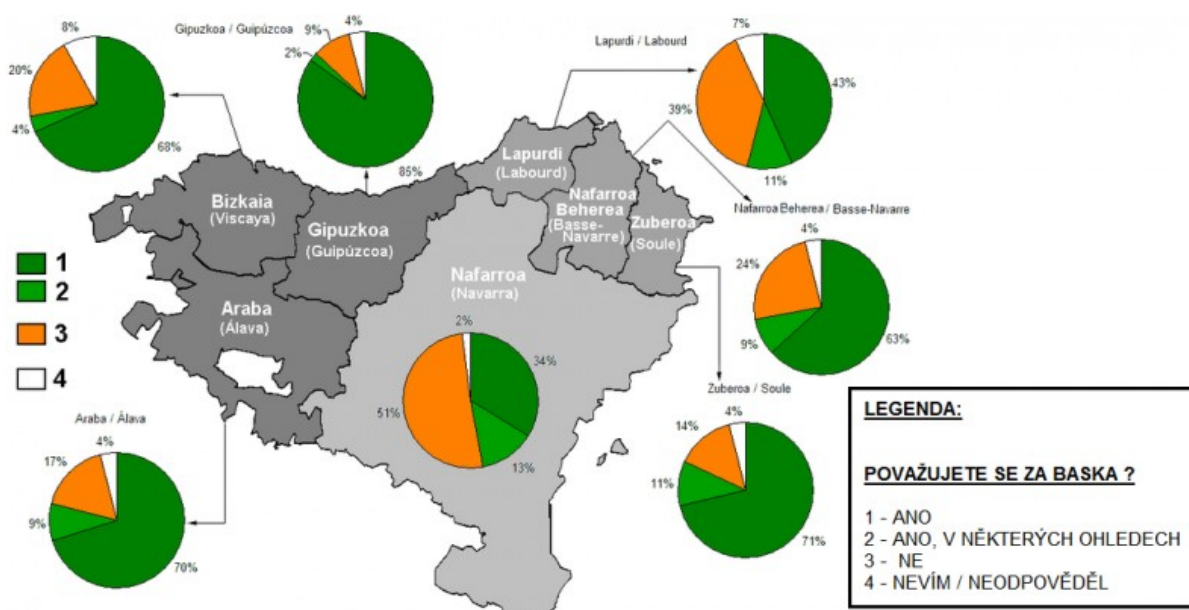
4.1.1 Baskicko

V autonomním regionu Baskicko, ležícím na západní hranici Španělska a Francie, žije v současnosti 2,74 milionů obyvatel, jejichž počet stabilně roste (Martínez-Granado, Maite, Patxi Greño, a Mercedes Oleaga, 2012). Baskové jsou specifickým etnikem, které se od zbytku Španělska (ale i Evropy) odlišuje nejen kulturně, ale i geneticky, což svědčí o nízké míře sňatků s jinými etniky. Kulturními specifiky tohoto hrdého národa jsou zejména oděv, hudba, jazyk a národní sport pelota. Podle údajů z 80. let, však Baskičtinu ovládá jen asi 1/5 obyvatel Baskicka a uvádí se, že číst a psát je v Baskičtině schopná jen 1/4 až 1/8 z nich. Což bylo pravděpodobně dáno silnými represemi za generála Franka a také přistěhovalectvím

z jiných oblastí Španělska, které je poměrně výrazné. Na druhou stranu, Baskičtina je od roku 1975 na vzestupu a v současnosti se ji učí až 90% dětí na Baskických školách (Hospodářská a kulturní studia, 2, 2014 a Petráš, 2012).

Na obrázku 4.1 jsou graficky znázorněny výsledky výzkumu, který v roce 2005 zkoumal národnostní identitu obyvatel Severovýchodního regionu Španělska (NUTS 1) a tří regionů na jihu Francie. Z obrázku je zřetelné, že ve většině oblastí převládá Baskická národnost, výjimku tvoří největší provincie Navarra, kde se jako Baskové identifikuje pouze 47% obyvatelstva. Pod samotné Baskicko (NUTS 2) spadají z oblastí vyznačených na mapě tyto NUTS 3: Álava, Guipúzcoa a Vizcaya. Oblasti Lapurdi, Nafarroa a Zuberoa nepatří k území Španělska, ale spadají pod Francii (NSD European Election Database, 2015 a Hospodářská a kulturní studia, 2, 2014).

Obrázek 4.1 Obyvatelstvo Baskicka podle výzkumu identity, 2005

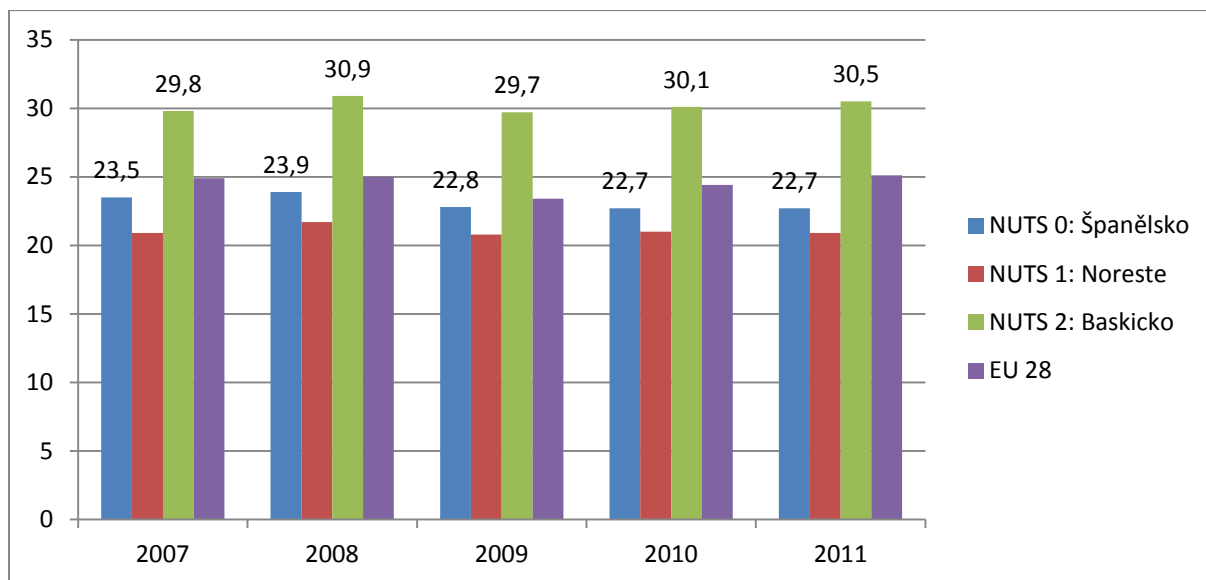

Zdroj: Hospodářská a kulturní studia, 2, 2014

Autonomní oblast Baskicko má na základě autonomie schválené roku 1979 svůj vlastní parlament a vládu a také pravomoci v oblasti vzdělání, zdraví, bezpečnosti, bydlení, zaměstnanosti i v oblasti daní. Na rozdíl od Katalánska je v daňových otázkách nezávislé na centrálním redistribučním aparátu a může se svými daňovými výnosy nakládat v rámci svého vlastního rozpočtu. Baskicko a Navarra jsou jediné dvě autonomní území Španělska, které tuto fiskální pravomoc mají. Do centrálního redistribučního systému přispívají jen

prostředky na celostátně aplikované veřejné služby (bezpečnost, kultura, sociální politika). Ostatní regiony se na vyvažování disparit v rámci Španělska podílejí v mnohem větší míře a objem odesílaných prostředků závisí na vyjednávání mezi regionální a centrální vládou. (Martínez-Granado, Maite, Patxi Greño, a Mercedes Oleaga, 2012 a Lepič, 2012).

Graf 4.1 HDP na obyvatele v tržních cenách (HDP v tis. eur/obyv.)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní úprava

Baskicko bylo až do 19. století převážně zemědělskou oblastí. Kromě zemědělství a rybářství se Baskové profilovali také jako zdatní pašeráci. Od 19. století se zde začala těžit ruda, což přineslo rozvoj důlního a hutního průmyslu a rozkvět oblasti (Hospodářská a kulturní studia, 2, 2014). V současnosti se Baskicko specializuje především na služby, které, jako ostatně všude v Evropě mají největší podíl na jeho HDP. Důležité je také výrobní odvětví, zpracovávají se zde kovy, hutní a kovodělné výrobky, stroje a technika. Firmy sídlící v Baskicku se specializují na high tech a medium high tech výrobu, mnohem víc, než je ve Španělsku obvyklé. V Baskicku tyto výrobky přináší 7,4 % GVA (hrubé přidané hodnoty), v celém Španělsku je tato hodnota jen 3,7 %. Baskické high tech společnosti se podílejí na celkovém objemu Španělského high tech sektoru z 12,3 %. Tento úspěch v jednom z nejperspektivnějších odvětví je jistě napojen na velký důraz, který je v Baskicku od roku 2001 kladen na rozvoj výzkumu a vývoje (R&D). V roce 2001 vynakládali Baskové na R&D 1,41 % svého HDP, v roce 2010 už tento poměr činil 2,09 %⁷. Produktivita Baskické ekonomiky, která se vypočítá jako podíl HDP a celkové zaměstnanosti se pohybuje 30 %

⁷ Ve Španělsku bylo na R&D vynakládáno 0,92% v roce 2001 a 1,39% v roce 2010.

nad španělským průměrem. Celkový Hrubý domácí produkt (HDP) tvoří asi 6 % Španělské ekonomiky (Martínez-Granado, Maite, Patxi Greño, a Mercedes Oleaga, 2012 a Lepič, 2012).

Graf 4.1 ukazuje srovnání HDP na obyvatele ve Španělsku, Baskicku, Severovýchodním regionu Španělska (Noreste), kde Baskicko leží a v celé Evropské unii mezi lety 2007 až 2011. Z grafu je zřejmé, že Baskické HDP na obyvatele, výrazně převyšuje ostatní porovnávané oblasti. Rozdíl je nejpatrnější mezi Baskickem a průměrem regionu Noreste, v němž Baskicko leží (Eurostat, 2014).

Výše zmíněné statistiky dokládají, že Baskicko je ekonomicky velice vyspělá oblast, která je pro Španělsko nesmírně důležitá. Sídli v něm mnoho vysoce produktivních firem, a přestože s většinou svých příjmů hospodaří samo, španělská vláda striktně odmítá jakékoliv debaty o ještě větší autonomii, nebo úplném odtržení. V Baskicku o úplné odtržení, spojení s tradičními Baskickými regiony Navarrou a oblastmi na jihu Francie a vytvoření Baskické vlasti Euzkadi, tradičně usilovala organizace ETA a její přívrženci. Ozbrojená aktivita skupiny ETA sice byla ukončena roku 2011, ale myšlenka na sjednocení Basků ve vlastním státě žije dále. Propaguje ho i jedna z v současnosti nejmocnějších stran v Baskickém parlamentu, Euskal Herria Bildu (E. H. Bildu). Tento sen má však povážlivé trhliny. Největší z oblastí potenciálního nového státu, Navarra nevykazuje snahu se odtrhnout od Španělska a Baskická území ve Francii, ač obývána většinou Baskickým obyvatelstvem, také nejeví zájem o odtržení se od Paříže (Minder, 2014).

V posledních letech, zejména od nástupu krize, se nacionalismus Basků postupně obnovuje. Zatímco v roce 2008 podporovalo nacionalisticky laděné strany přibližně 50% voličů, v roce 2014, mají E. H. Bildu a PNV, strana usilující o větší autonomii Baskicka, už dohromady 48 ze 75 křesel v regionálním parlamentu. V souvislosti se skotským referendem o nezávislosti, které bylo vyhlášeno na září 2014, se v Baskicku, na rozdíl od Katalánska, žádné referendum nekonalo. To ale neznamená, že proběhlo bez povšimnutí a odezvy. V červnu 2014 se uskutečnila demonstrace, při níž 150 000 lidí utvořilo lidský řetězec, čímž deklarovalo svou touhu po nezávislosti. V červenci pak poslal člen politické strany PNV premiéru Rajoyovi dopis, ve kterém požadoval otevřít debatu o ještě větší autonomii pro Baskicko. Dopis zůstal bez odezvy (DPA News, 2007 a Minder, 2014).

Z výše zmíněného je zřejmé, že Baskové nejsou, i přesto, že mají poměrně rozsáhlou autonomii, se svým postavením ve Španělsku spokojeni. Autorka se však nedomnívá, že

dojde v blízké budoucnosti k jejich secesi od Španělska a to zejména proto, že chybí vůle lidu. Politickou stranu, která se zasazuje o úplné odtržení, podporuje v současnosti asi 28 % Basků, politickou stranu usilující o větší autonomii podporuje přibližně 36 % voličů. A dalších 36 % Baskických voličů volí strany, jejichž agenda se separatismu, ani větší autonomie netýká.

Dalším důvodem, který s tím prvním úzce souvisí, je to, že secese samotná přináší řadu rizik. Tato rizika jsou nejen ekonomická, ale také geopolitická. Ve výzkumném materiálu Deutsche Bank autoři poukazují zejména na to, že potenciální nově vzniklé státy by měly výhodu, že Evropská integrace zmírňuje rizika malých trhů a malých států obecně. Na druhou stranu autoři připomínají, že tyto nové státy by zároveň čelily nebezpečí, že jejich vstup do EU, by mohl být (například původním státem, zvláště pokud by nesouhlasil s odtržením), zablokován (Zipfel, Vetter a Pietzker, 2015). S přihlédnutím k výše zmíněným důvodům se nedá očekávat, že by došlo za současných podmínek⁸ k secesi Baskicka.

4.1.2 Katalánsko

Sedm a půl milionu Katalánců, obývajících severovýchod Španělska, dává v posledních letech hlasitě najevo svůj postoj ohledně postavení svého národa ve Španělsku. Důvody jejich nespokojenosti a touhy po samostatnosti nejsou jen patriotismus, historické a kulturní příčiny, ale zejména aktuální dění v politické a ekonomické oblasti. Historicky se o uvědomění Katalánců, jako národa nejvíce zasloužilo Hnutí na ochranu Katalánska, které vzniklo na konci 19. století. Na základě tohoto hnutí, vyznávajícího ideologii katalanismu⁹, vznikly první katalánské politické strany. Z tohoto hnutí potom, ve 20. letech 20. století, vzešel také katalánský nacionalismus. Katalanisté, na rozdíl od nacionalistů a separatistů, nepožadují mezinárodní uznání a neusilují o samostatný stát, stačí jim uznání katalánského národa v rámci Španělska. Katalánští separatisté, s výjimkou období 30. let 20. století, neprosazovali své požadavky tak násilnou cestou jako Baskové, i když pod ně v minulosti spadaly i umírněnější teroristické skupiny. Dnes už jsou však Katalánští separatisté výlučně mírovým hnutím, což ovšem neznamená, že by o nich nebylo slyšet (Sládková, 2014).

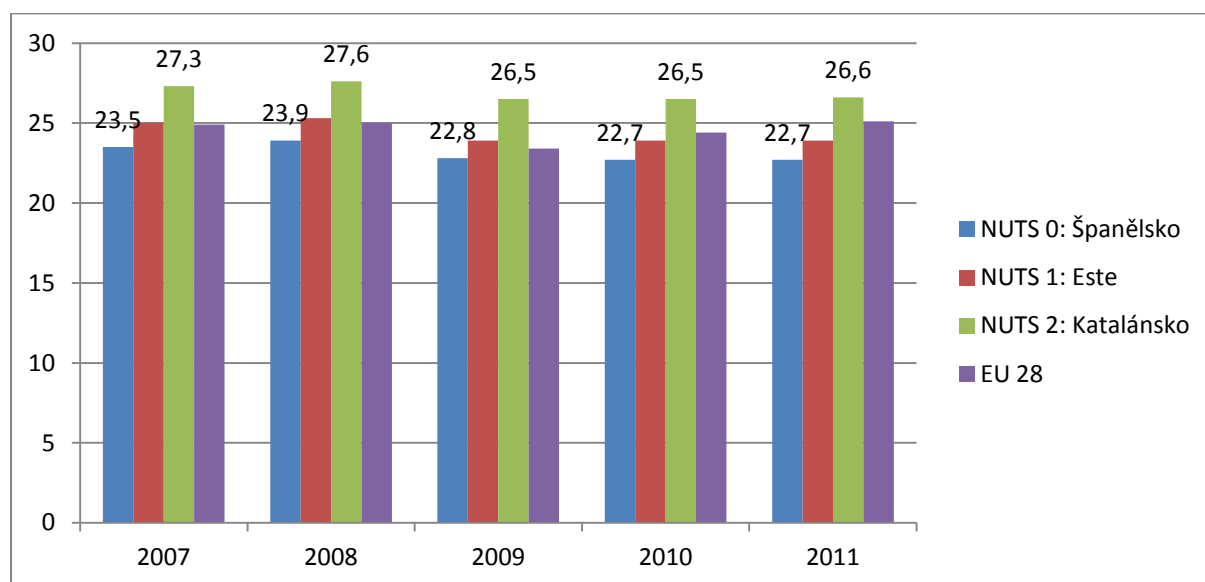
Katalánsko zabírá 6,3 % španělského území, jeho obyvatelstvo tvoří 16 % populace Španělska, na výkonnosti Španělské ekonomiky se podílí z 19 % a produkuje 25 %

⁸ Baskicko je součástí demokratické země, která je součástí EU a Eurozóny, a která mu umožňuje vysokou míru autonomie, ale nerespektuje další požadavky na větší autonomii např. v zahraniční politice, nebo odtržení.

⁹ Ideologie vzniklá jako kulturní hnutí na ochranu katalánské tradice, kultury, jazyka a historických práv.

španělského exportu (OECD, 2010 a Carrera, 2014). Hnacímotorem celé oblasti je Barcelona, která se zvládla přetransformovat z upadajícího průmyslového města na středisko biotechnologie a designu. Katalánsko se výrazně podílí na inovačních aktivitách ve Španělsku. OECD uvádí, že 33,7 % patentů přihlášených ve Španělsku pochází právě z Katalánska a z Katalánska proudí také 21 % veškerých španělských investic do R&D. Katalánské firmy se také, obdobně jako Baskické, zaměřují na oblast high tech a medium high tech výrobků, ve které patří v rámci Španělska k nadprůměru. V Katalánsku hraje kromě terciárního sektoru, který zaměstnává 67 % populace, výraznou roli také zpracovatelský průmysl (zaměstnává 26 % populace) a 10 % Katalánců pracuje ve stavebnictví (OECD, 2010).

Graf 4.2 HDP na obyvatele v tržních cenách (HDP v tis. eur/obyv.)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní úprava

Z grafu 4.2 je patrné, že rozdíly v HDP na obyvatele nejsou u Katalánska a dalších srovnávaných oblastí tak výrazné, jako v případě Baskicka. Přesto je Katalánské HDP na obyvatele vyšší, než je průměr regionu, pod který ve Španělsku spadá. Je také dlouhodobě vyšší, než průměr EU a Španělska (Eurostat, 2014).

Z výše uvedeného je zřejmé, že Katalánsko patří mezi nejvyspělejší a pro španělskou ekonomiku nejdůležitější oblasti. Problém, který většinu Katalánců, zejména od nástupu krize v roce 2008, pobuřuje, je spojen s autonomním postavením země. Katalánsko sice má určitou míru autonomie, ta je však výrazně nižší, než například u výše zmíněného Baskicka. Katalánci sice mají kompetence v oblasti vzdělávání a zdravotnictví, dlouhodobě ale požadují

rozšíření svých pravomocí také na oblasti finanční, migrační, dopravní a zahraniční politiky (Hrdličková, Zenkner, 2012). Katalánci se ve stále větší míře neztotožňují s redistribučním systémem španělské vlády, do kterého ročně odevzdají přibližně o 12 až 17 miliard eur víc, než z něj dostanou. V porovnání s Katalánským rozpočtem, který má velikost 22 miliard eur, je to velice výrazná suma. Kromě toho, investice Španělska mířící do Katalánska mají značně klesající trend. V roce 2003 bylo do Katalánska investováno 16 % španělských investic, v roce 2015 už to má být jen 9,5 % (Jackson, 2014).

Katalánská vláda se od roku 2005 pokoušela zvrátit tyto nepříznivé trendy přijetím Katalánské ústavy, která měla Katalánsku přinést autonomii v požadovaných oblastech. Tehdejší premiér Zapatero, vedený svým předvolebním slibem vysloveným v roce 2003 v Barceloně, že bude podporovat jakoukoliv reformu statutu Katalánska, kterou její parlament navrhne, se k ústavě stavěl s pochopením: *"Katalánská ústava neznámá, že budeme jako země a národ menší, naopak, budeme větší a bohatší, protože budeme různorodější,"* (Klekner, 2006, s. 1). Až do následujících voleb nasvědčovalo vše tomu, že Katalánci konečně získají výraznější autonomii, ale po nástupu nového premiéra Rajoye do čela španělské vlády se diskuze o vytvoření nového statutu Katalánska a schválení ústavy zadrhlo a v roce 2010 bylo nadobro smeteno ze stolu (Klekner, 2006, Carrera, 2014 a Sládková, 2012).

Spor mezi Katalánskou a centrální vládou a neochota vyjít Katalánsku vstříc, se odrazila také ve veřejném mínění Katalánců. Zatímco před nástupem krize v roce 2008, podporovalo snahy o nezávislost přibližně 20 % Katalánců, v současné době průzkumy uvádějí, že po úplné nezávislosti touží odhadem zhruba polovina, tedy 50 % voličů (Jackson, 2014). Narůstající separatismus a secesionistické snahy Katalánska v roce 2009 potvrdilo i neoficiální referendum, ve kterém se při volební účasti 30 % vyjádřilo 94 % občanů, že by si přálo Katalánsko jako demokratický svrchovaný stát, integrovaný do EU (Slavíková, 2011).

Ruku v ruce s pohasínající nadějí na vylepšení statutu autonomie ve prospěch Katalánska se v Katalánsku od roku 2010 pravidelně konají masové manifestace na podporu nezávislosti. V září 2012 se konala asi největší z nich, zúčastnil se jí milión a půl lidí, tedy pětina všech Katalánců. Předseda Katalánské vlády Mas využil pozornosti upínající se na Katalánci a v roce 2012 opětovně žádal o zavedení větší fiskální autonomie. Neúspěšně. V návaznosti na skotské referendum o nezávislosti, schválil Katalánský parlament v poměru 87 ku 43 na devátý listopad 2014 své vlastní referendum o nezávislosti. To však bylo centrální vládou

zakázáno, jako ilegální, protože o osudu země mohou rozhodovat pouze všichni občané Španělska a muselo by se tedy konat na celostátní úrovni, jinak odporuje ústavě (Sládková, 2012 a Jackson, 2014).

Výsledky tohoto zakázaného referenda, které bylo Katalánci přejmenováno na veřejnou konzultaci, dopadly, podle očekávání ve prospěch nezávislosti Katalánska. Otázky položené voličům v této konzultaci zněly, zdali si přejí, aby bylo Katalánsko prohlášeno státem a pokud ano, zda chtějí, aby tento stát byl nezávislý. Podle oficiálních výsledků se referenda zúčastnilo 2 236 806 z odhadovaných 5,4 milionů voličů a 80,72 % z nich odpovědělo kladně na obě položené otázky. Asi 10 % voličů odpovědělo ano na první otázku a ne na druhou. Výsledky tohoto neoficiálního, nezávazného a zakázaného referenda však můžou být značně zkresleny, například tím, že ho odpůrci odtržení bojkotovali. Navíc, mnozí lidé přiznali, že volili dvakrát ano spíše demonstrativně, a že kdyby bylo referendum závazné, na druhou otázku by pravděpodobně odpověděli ne (BBC, 2014 a Šlajchrtová, 2014).

Další vývoj Katalánského separatismu ukáže až budoucnost, jisté však je, že mnohé napoví předčasné volby svolané na 27. září 2015, do kterých půjdou všechny separatistické strany se společnou kandidátkou a které budou tedy de facto dalším referendem o odtržení. Dosluhující předseda katalánské vlády Artur Mas prohlásil, že jediným předvolebním bodem separatistů bude vytvoření nezávislosti Katalánska (Radačičová, 2014 a Bostl, 2014).

Pravděpodobnost, že v těchto volbách skutečně vyhrají separatisté, se dá v současné době, kdy průzkumy naznačují, že po samostatnosti touží asi 50% Katalánců, velmi špatně odhadovat (Černá, 2014). Pokud by však separatisté skutečně vyhráli, může nastat několik scénářů. Ty nejméně pravděpodobné jsou, že by celá situace takzvaně vyšuměla, nebo v opačném extrému, že by došlo k občanské válce. Další variantou je skutečné odtržení se všemi ekonomickými a geopolitickými následky. Jako nepravděpodobnější varianta se autorce jeví posílení autonomie Katalánska v rámci Španělska. Centrální vláda by už nemohla požadavky Katalánců nadále ignorovat, zároveň by však nechtěla území ztratit a tak by s největší pravděpodobností musela přistoupit na podobný stupeň autonomie, kterým v současnosti disponuje Baskicko. To znamená zejména udělení fiskálních kompetencí, případně dalších, kterými Katalánsko dosud nedisponuje, ale Baskicko je má. V případě opravdu silného a přesvědčivého vítězství separatistů by mohla centrální vláda nabídnout také kompetence nad rámec současné Baskické autonomie, například v oblasti zahraniční politiky, o což oba regiony usilují. Tento scénář se autorce jeví nejpravděpodobnější také proto, že

legitimní výsledky voleb, zřetelně ukazující postoj Katalánské většiny by nemohl zůstat bez odezvy. Pokud by se premiér Rajoy i nadále stavěl vůči požadavkům Katalánců odmítavě a vyjednávání by se zadržovalo, možná by se mezi španělskou opozicí našel někdo, kdo by ve stínu hrozby rozpadu Španělského státu, který neumí vláda vyřešit, navrhl předčasné volby, ve kterých by sliboval zachování Španělska vyhlášením větší autonomie pro Katalánsko.

Situaci, která by mohla nastat, pokud by opravdu došlo k secesi Katalánska, se ve své diplomové práci podrobně věnuje Lucie Coufalová. Největší hrozbou, kterou spatřuje, je že by se Katalánsko po osamostatnění nemohlo připojit zpátky k EU ani participovat na společném trhu v rámci EHP, což by mělo na jeho ekonomiku vysoce nepříznivé dopady. Pokud by však byl Katalánsku umožněn alespoň přístup k společnému trhu, nebyly by podle Coufalové žádné dramatické následky pravděpodobné (Coufalová, 2014).

4.2 Separatismus v Belgii

Dalším v současnosti velice diskutovaným případem separatistických tendencí je situace v Belgii. Na jihu této jedenácti milionové federace žijí frankofonní Valoni a na severu Vlámové hovořící germánskou vlámsčinou (dialektem nizozemštiny). Země je rozdělena na 3 regiony, Vlámsko, Valonsko a hlavní město Brusel a na tři jazykové komunity, vlámskou, francouzskou a německou (viz Příloha 3). Komunity zodpovídají za otázky jazykové a kulturní, regiony mají vysokou autonomii a jsou jim svěřeny téměř všechny pravomoci s výjimkou federálního rozpočtu, obrany, zahraniční politiky, sociálního systému a výběru daní, které kontroluje federální vláda (Hulicius, 2006).

Ve Vlámsku žije asi 6,4 milionů obyvatel, ve Valonsku pouhých 3,6 milionů. V hlavním městě Brusel žije 1,16 milionů obyvatel, a přestože se město nachází v severní části země, Vlámové se na složení jeho obyvatel podílejí jen z 15%. Ke komplikovanosti národnostního složení přispívá také německá menšina, čítající přibližně 75 tisíc lidí a asi 15% belgické populace je tvořena imigranty (MZV ČR, 2015). V posledních letech se velice nahlas diskutuje odtržení Vlámška, pro pochopení kořenů vlámského separatismu je třeba znát historické souvislosti.

Jazyková hranice se na území dnešní Belgie ustálila asi v 11. století. Z počátku byly šlechta a elita národa bilingvní, s postupem středověku se šlechta romanizovala a z vlámstiny se stal jazyk především rolníků, řemeslníků a měšťanstva. Francouzština, jako jazyk vyšších vrstev, se postupně šířila stále více i mezi bohatším měšťanstvem, zejména během zapojení belgického území do revoluční a Napoleonské Francie. Brusel byl však v té době (1783) téměř výhradně Vlámské město. Ze 75 tisíc obyvatel hovořilo francouzsky jen 15% lidí z vyšších vrstev. Tento poměr se však postupně měnil, protože propaganda v té době zdůrazňovala, že znakem moderního městského člověka je mluvit francouzsky. V době lidového povstání a Belgické revoluce, v roce 1830, bylo francouzsky mluvících obyvatel Bruselu 30%, roku 1910 50% a v současnosti hovoří francouzštinou 85% obyvatel Bruselu (Hulicius, 2006 a Felagund, 2010).

Vznik Belgického království, kdy Belgičané roku 1830 narušili uspořádání Vídeňského mírového systému a odtrhli se od Nizozemí, bylo zejména valonskou iniciativou. Vlámové s tímto krokem nesouhlasili a proti novému státu výrazně brojili. Na základě toho je pak čekaly nejrůznější perzekuce, ať už to byly vyšší daně, nálepka politické nespolehlivosti, která jim znemožňovala dostávat rovné příležitosti v novém státě, nebo úplný zákaz používání vlámstiny (platný do roku 1878). Úředním jazykem byla až do roku 1938 výhradně francouzština. Není se čemu divit, že se během světových válek Vlámská část Belgie upínala k Němcům, jako k zachráncům před útlakem (Felagund, 2010 a Hospodářská a kulturní studia, 2012). Po druhé světové válce to však byli, ještě stále ekonomicky vyspělejší Valoni, kdo roku 1945 zvažovali iredentismus. Toho roku se 32% zástupců Valonského kongresu vyslovalo pro secesi a připojení k Francii, ke které ale nakonec nedošlo. Vlámské požadavky na federalizaci země se začaly objevovat až od poloviny padesátých let a jejich hlas postupně sílil, úměrně s hospodářským rozmachem. Do 60. let byla patrná nejen politická, ale také ekonomická dominance průmyslového Valonska, Vlámové se však mnohem lépe přizpůsobili měnícím se podmínkám a v 70. a 80. letech začali Valony ekonomicky předhánět. Už roku 1975 bylo HDP valonské části, oproti té vlámské asi jen poloviční. Roku 1954 vznikla Vlámská politická strana CVV¹⁰, která usilovala o federalizaci Belgie. Roku 1961 zaznamenali Vlámové první dílčí úspěch, došlo k vyznačení pevné jazykové hranice mezi jazykovými skupinami (Hulicius, 2006, Habáň, 2004 a Felagund, 2010). Postupná federalizace království začala roku 1970, kdy byla ústavní reformou zavedena 3 jazyková

¹⁰ Křesťanský vlámský lidový svaz. Preference této strany postupně rostly, z 3,5% v roce 1961 na 10% v roce 1968. V roce 1977 byli dokonce ve vládě, tam si však nepočínali moc úspěšně. Přitažlivost CVV začala slábnout, až byla postupně nahrazena radikálnějším Vlámským blokem.

společenství a 3 regiony, shodné s těmi dnešními. Roku 1980 získaly tyto společenství a regiony zákonodárnou a výkonnou moc (své vlády a parlamenty). V případě Bruselu, byl tento vývoj trochu zpožděn. Brusel získal statut oficiálního regionu až roku 1988. Další ústavní reforma z roku 1993 opět posílila kompetence regionálních orgánů a navíc významně zredukovala pravomoci centrálních institucí. Od roku 1993 se stalo Belgické království oficiálně federací. Další reforma, posilující autonomii ve finanční oblasti, pochází z roku 2001 (Hospodářská a kulturní studia, 2012). Dosud poslední, šestá, státní reforma předávající regionům další pravomoci, například ze sociální oblasti, vstoupila v platnost roku 2014 (Blyth, 2015).

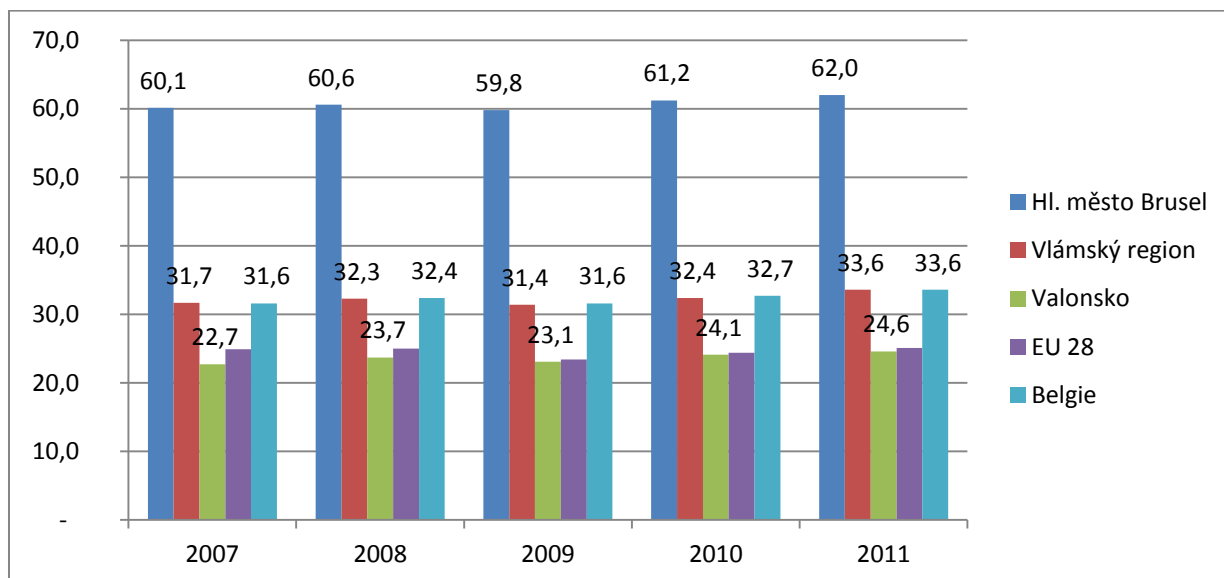
Vlámsko zabírá 44,8% belgického území a produkuje 57% belgického HDP. Díky své poloze a husté a kvalitní síti infrastruktury je důležitým logistickým centrem Evropy. Pro vlámskou ekonomiku je klíčový export (v hodnotě 126 % HDP), jedná se zejména o export polotovarů (61 %), spotřebních výrobků (18,5 %) a investičního zboží (9,5 %). Největšími obchodními partnery Vlámka jsou sousední země: Nizozemsko, Německo, Velká Británie a Francie, do kterých putuje více než polovina celkového vývozu. Klíčovými sektory vlámské ekonomiky jsou petrochemický průmysl a ICT. Podíl high tech a medium high tech výroby je vyšší, než belgický průměr. V roce 2007 činil 7,9 %, belgický průměr čílal 6,49 % a průměr EU byl v daném roce 7,4%. Produktivita práce vlámského obyvatelstva, vypočtená jako podíl hrubého domácího produktu a míry zaměstnanosti tvoří 115 % průměru EU. Míra zaměstnanosti je ve Valonsku poměrně vysoká (71,5 %) a překonává belgický průměr, který je 67,2 % i průměr EU27 (68,5 %). Míra nezaměstnanosti se drží ve Vlámku dlouhodobě na velmi nízké úrovni a mezi léty 2003 až 2013 se pohybovala okolo 5 %. Belgický průměr ve sledovaném období osciloval mezi 7 a 9 procenty (European Commission, 2015 a Eurostat, 2, 2014).

V grafu 4.3 je znázorněn vývoj HDP na obyvatele v letech 2007 až 2011. Nejvyšší hodnoty dosahuje v tomto ohledu hlavní město Brusel. Hodnoty vlámského HDP na obyvatele se pohybují na úrovni belgického průměru, který je zvyšován hodnotami hlavního města a snižován hodnotami Valonska, které se pohybují v průměru EU 28 (Eurostat, 2014).

Z výše uvedeného vyplývá, že Vlámsko je další z prosperujících oblastí v Evropě, která zvyšuje ekonomickou vyspělost státu, v jehož rámci je začleněna. Přesto, že má Vlámsko, stejně jako zbytek Belgického království, značnou míru autonomie, pod kterou spadá hospodářská politika, energetika, doprava, věda, zahraniční obchod, školství, zdravotnictví,

regionální rozvoj, urbanizace, bydlení, ochrana přírody a další, stále existují oblasti, které by pravděpodobně, jako suverénní stát řídilo jinak. Jde především o dlouhodobé zadlužování země, na němž se z 60 až 65 % podílí právě Valonsko. Přesná data o tom, v jakém poměru dotují Brusel a Vlámsko Valonský region se dají jen těžko dohledat. Stránky „The Flemish Republic“ uvádějí, že do Valonska z Vlámka ročně proudí 5 až 12 miliard eur, tedy zhruba čtvrtina ročních příjmů valonského rozpočtu. Pokud by došlo k rozdělení států, bylo by mimo jiné třeba rozdělit také dluh. Pro Valonsko by to bylo výhodné. Silnější z obou ekonomik by připadlo jen asi 30 % dluhu a Vlámsko by se rázem zařadilo mezi nejméně zadlužené Evropské ekonomiky v poměru k HDP. Naopak Valonsko by zřejmě muselo požadovat mezinárodní pomoc, protože dluh ve výši 260 miliard eur by zřejmě obsluhovat nezvládlo (Mauldin, 2010, Habáň, 2004 a The Flemish Republic, 2015).

Graf 4.3 HDP na obyvatele v tržních cenách (HDP v tis. eur/obyv.)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní úprava

O nezávislosti Vlámka se začalo výrazněji hovořit od roku 2005, kdy politická strana N-VA (Nová vlámská aliance) představila v Manifestu za samostatné Flandry plán na oddělení Vlámka a Valonska. V současnosti má téměř každá vlámská politická strana, s výjimkou Sociální demokracie, která ale nemá ve Vlámku příliš hodně voličů, ve svém programu nějak zakomponován požadavek nezávislosti Flander. Umírněná separatistická hnutí se sdružují pod hlavičkou „Vlámské hnutí“, kde spadá právě N-VA (v současnosti nejsilnější vlámská strana), Vlámští křesťanští demokraté, Vlámští liberálové a několik dalších menších stran. Radikálně nacionalistická strana Vlámský zájem (Vlaams Belang - BV) mezi strany Vlámského hnutí

nepatří, jeho podpora mezi voliči dosáhla ale v posledních volbách pouhých 3,7 % (MZV, 2014, Felagund, 2010 a Hospodářská a kulturní studia, 2012).

O rozdělení Belgie se nejvíce spekulovalo po volbách 2010, kdy nebyla dlouhých 18 měsíců žádná ze stran schopná sestavit vládu. Země byla paralyzována, podle mnohých nefunkční, spravovaná jen regionálními vládami, zdálo se, že rozdělení by bylo tím nejlepším řešením jak pro Vlámky, tak pro Valony a mnoho analytiků věřilo, že referendum o rozdělení je už jen otázkou času (Maindarkar, 2014). V roce 2014, kdy se konalo očekávané skotské referendum, se uskutečnily také volby v Belgii. Jejich vítězem se stala právě N-VA, která získala 33 ze 150 křesel. Ve stranických stanovách této strany je uveden cíl dosažení nezávislého Vlámka a tak nezasvěcení vnější pozorovatelé očekávali podobný scénář jako po minulých volbách, neschopnost stran se domluvit, kdo sestaví vládu a vyhlášení referenda o nezávislosti se zdálo být nasnadě (MZV, 2014 a Jacobs, 2015). Překvapivě, bylo sestavení vlády po těchto volbách poměrně rychlé. N-VA ustoupilo protentokrát od svého dlouhodobého cíle a prioritou tohoto volebního období zvolilo vládu fiskální zodpovědnosti, kterou sestavilo s dalšími třemi stranami (dvěma vlámskými a jednou frankofonní). Vláda byla sestavena po 138 dnech v říjnu 2014 (Cendrowicz, 2014).

Z tohoto přístupu nejsilnější vlámské nacionalistické strany je zřejmé, že k referendu ani k rozdělení země v blízké době s největší pravděpodobností nedojde. Důvody jsou následující. Průzkumy veřejného mínění ukazují, že většina Vlámů, dokonce ani většina voličů N-VA není pro rozdělení země. Poptávka po nezávislosti je zkrátka příliš nízká. Další překážkou secese je oblast hlavního města Bruselu a okolí, která leží ve Vlámku, ale je obývána zejména frankofonním obyvatelstvem. Pokud by opravdu někdy došlo k rozdělení, muselo by se Vlámko tohoto svého historického území s největší pravděpodobností vzdát. Dalším problémem by byl zřejmě přístup Francie, která se staví proti separatistickým tendencím Vlámů velmi útočně, protože se obává, že by si nově vzniklý stát mohl nárokovat své historické území Nord-Pas-de-Calais, který v současnosti patří právě Francii. Francouzi by pravděpodobně z tohoto důvodu blokovali vstup Vlámka do EU. Další překážkou, o které se spekuluje, by mohly být také požadavky Limburčanů, obývajících část vlámského území, kteří spíše než po samostatném státě touží po irendenci k Nizozemí. Nutno však říct, že ani Vlámové, ani Nizozemci se s tímto požadavkem příliš neztotožňují. V neposlední řadě snižuje touhu Vlámů po secesi také velká popularita Belgické královské rodiny (Hulicius, 2006, Felagund, 2010 a Jacobs, 2015).

Nejpravděpodobnější vývoj v Belgii je tedy pokračující plynulá evoluce směrem ke konfederaci, kterou prosazuje většina vlámských nacionalistických stran. Žádné referendum o samostatnosti a rozdělení země i přes mnohé spekulace s největší pravděpodobností nehrozí.

4.3 Separatismus ve Velké Británii

Závěrečná podkapitola práce mapuje nacionalismus a separatismus v království Velké Británie a Severního Irska. Jak již bylo naznačeno výše, nacionalismus existuje ve větší, či menší míře na územích všech států. Stejně tak i ve Velké Británii se nacionalismus neomezuje pouze na skotský a severoirský, existuje i nacionalismus waleský, anglický nebo nacionalismus obyvatel ostrova Man. V této práci však není dostatečný prostor pro zmapování nacionalismu a separatismu na všech těchto územích a proto se autorka zaměřuje pouze na situaci v Severním Irsku a Skotsku. Severní Irsko je zde rozebíráno proto, že nacionalismus, spojený s terorismem je zde velice komplikovaný a má na tomto území velkou tradici. Problematika Skotska je zde rozebírána především z důvodu, že to bylo právě skotské referendum o nezávislosti, které rozproudilo velkou debatu o tom, které národy, jež jsou součástí EU, dlouhodobě touží po samostatnosti.

4.3.1 Severní Irsko

Kapitola o Severním Irsku přímo navazuje na podkapitulu 3.23, která pojednává o získání nezávislosti Irska. Když roku 1921 získalo 26 irských hrabství nezávislost a vytvořilo Irskou republiku, šest zbývajících hrabství zůstalo v politické unii s Velkou Británií jako Severní Irsko. Důvod byl nasnadě, průměrně 3/5 až 2/3 obyvatelstva těchto hrabství tvořili protestanti, potomci anglických a skotských kolonizátorů, kteří neměli zájem oddělit se od království¹¹. Jejich důvody nebyly ale jen historické a etnicko- nacionalistické, na nově vzniklé Irské republice je odrazoval také silný katolicismus, na který byl v Irsku až do 80. let 20. století kladen enormní důraz, který se projevoval v zákazu rozvodů, potratů, antikoncepce¹² a v mnoha dalších ohledech (Petráš, 2012).

¹¹ V současnosti žije v Severním Irsku 1,8 milionů obyvatel a poměr katolíků a protestantů se nijak výrazně nezměnil (The Economist, 2014).

¹² Potraty jsou v Irsku zakázány dodnes.

V letech 1921 až 1972 bylo Severní Irsko řízeno výlučně Unionisty (protestantským obyvatelstvem loajálním Velké Británii). Druhá strana, katoličtí nacionalisté, se kvůli nižšímu zastoupení v populaci neměli šanci politicky prosadit. Navíc byli Unionisty diskriminováni (v oblastech zaměstnání, bydlení, atd.), což prohlubovalo nesnášenlivost mezi oběma komunitami a touhu katolické menšiny připojit se k Irsku. Katoličtí nacionalisté, jejichž radikálnější odnož se nazývá Republikáni, brzy pochopili, že k řešení situace demokratický přístup nepomůže a tak se uchýlili k teroristickým akcím, které začala IRA podnikat od roku 1923. Nejrozsáhlejší vlny násilí probíhaly v 30., 50. a na přelomu 60. a 70. let. Postupem času vznikly na obou stranách polovojenské organizace, které spolu vzájemně bojovaly a jejichž útoky se nevyhnuly ani civilnímu obyvatelstvu. Nejkritičtější začala být situace na konci 60. let, kdy se nově dostaly do popředí i sociální problémy a silově potlačené nenásilné protesty vyprovokovaly polovojenské organizace k zesílené aktivitě, jejímž prostřednictvím měly v úmyslu bránit svou komunitu. Nastala vleklá krize (the Troubles), která byla završena tím, že britská vláda z důvodu zklidnění situace, pozastavila v roce 1972 činnost Severoirského parlamentu¹³. Mezi lety 1972 a 1999 fungoval systém přímé vlády, kdy se Irskou problematikou zabýval člen britského parlamentu, ministr pro Severní Irsko (Petráš, 2012, Loužecký, 2000 a Nechybová, 2014).

Britská vláda se snažila situaci uklidnit a stabilizovat například Sunningdaleskou dohodou z roku 1973, ale moc úspěšná nebyla. Mezi roky 1969 a 1979 bylo Severní Irsko bitevním polem, na němž umíralo průměrně 270 lidí za rok. V osmdesátých letech byly přece jen konečně zaznamenány nějaké pokroky a počet mrtvých se snížil na průměrných 80 ročně. Prvním úspěchem, který začal skutečně stabilizovat situaci, byl podpis Anglo- Irské dohody z roku 1985. Na základně této dohody vznikla mezivládní konference, která umožňovala vládám Velké Británie a Irska prezentovat své postoje a hledat společně kompromis. V letech 1991-1992 probíhaly tzv. Rozhovory u kulatého stolu, kterých se kromě britské a irské vlády účastnily i všechny nejdůležitější Severoirské strany kromě Sinn Féin, která byla kvůli terorismu IRA z rozhovorů vyloučena. Roku 1993 vzešel z těchto jednání dokument Společná deklarace, který určoval základní prvky mírového procesu, a Velká Británie v něm mimo jiné prohlásila, že nemá na Severním Irsku žádný sobecký strategický, nebo ekonomický zájem a že se v otázkách sebeurčení podvolí přání většiny tamních obyvatel.

¹³ Stalo se tak po incidentu zvaném Krvavá neděle, kdy 1. batalion Britského parašutistického regimentu zastřelil třináct neozbrojených civilistů protestujících za lidská práva.

V reakci na to vyhlásili, IRA v srpnu 1994 a Loajalistické¹⁴ polovojenské skupiny v říjnu 1994, zastavení vojenských operací. Díky tomu bylo Sinn Féin zapojeno do dalšího vyjednávání. V dubnu 1998 bylo dosaženo přelomové Velkopáteční dohody (Good Friday Agreement). Na základě této dohody zůstane Severní Irsko součástí Velké Británie tak dlouho, dokud si to bude přát většina lidí, kteří tam žijí. Obě vlády (britská i irská) se zároveň zavázaly, že pokud se v budoucnu v referendu vyjádří občané pro sjednocení Irska, obě vlády to podpoří a pomůžou uvést v praxi. Dohodu následně schválili v oddělených referendech jak občané Irska (94 %), tak Severního Irska (71 %). Následujícího roku byla obnovena činnost Severoirského parlamentu (Loužecký, 2000 a Nechybová, 2014).

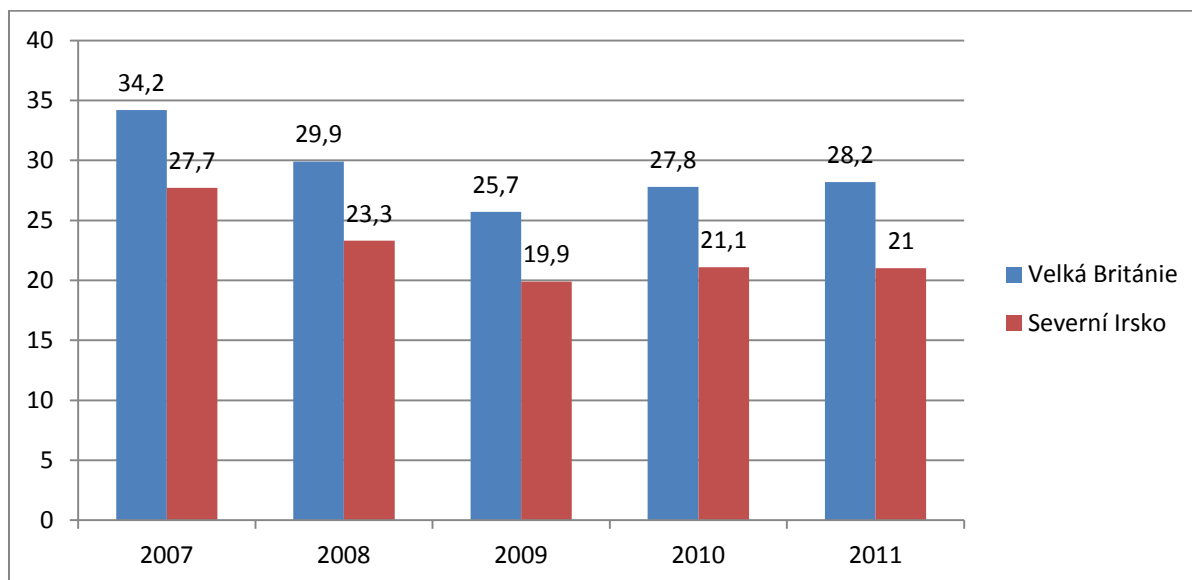
Velkopáteční dohoda znamenala zároveň i reformu Severoirského shromáždění a zaručovala vládu široké koalice stran volených proporčním systémem. Ani tak, však nefungovalo Severní Irsko bez problémů. IRA neustále porušovala a obnovovala příměří a její odzbrojování neprobíhalo tak rychle, jak by si koaliční strany Severoirské vlády přály. Vše vygradovalo v roce 2001, kdy premiér podal rezignaci s tím, že se na vládě s teroristy podílet nechce. Londýn na to zareagoval opětovným dočasným přerušением fungování Severoirského parlamentu. Protiteroristické nálady ve společnosti se však po událostech z 11. září 2001 staly nezanedbatelnými a zřejmě i v důsledku toho vyhlásila IRA 28. 7. 2005 definitivní ukončení své ozbrojené kampaně. Na toto prohlášení bylo z počátku pohlíženo s nedůvěrou, ale nakonec se situace stabilizovala na tolik, že byly na jaře 2007 vyhlášeny volby. V roce 2010 byly už podmínky v Severním Irsku považovány za natolik stabilní, že došlo k přenesení pravomocí v oblasti justice a bezpečnosti na Severoirský parlament (Nechybová, 2014).

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že se v Severním Irsku situace konečně zklidnila a odpovídá normální situaci v demokratické zemi. Je sice pravda, že se situace od roku 1998 a 2005 neustále zlepšuje, ale bezproblémovou oblastí Severní Irsko zatím stále není a je otázkou, jestli někdy bude. Obyvatelstvo se stále nemůže přenést přes svou historii. Obě komunity žijí odděleně a každoročně mezi nimi dochází (zejména kolem) 12. července ke střetům při pochodu protestantů, kteří tak oslavují 300 let starou porážku katolíků. K rituálům oslav patří třeba i upálení irské vlajky. Například v roce 2013 trvaly potyčky vyvolané pochodem 4 dny, bylo při nich zraněno 32 osob a stály stát 28 milionů liber (Ross Kemp Extreme World, 2013).

¹⁴ Loajalisté je označení radikálních Unionistů.

Volby v Severním Irsku jsou ovládány zejména tématy Unionistů a Nacionalistů, ekonomická témata zatím stále nejsou na programu v příliš výrazném poměru, i když v posledních letech, zejména s ekonomickou krizí, se začíná pozornost stáčet i na ekonomické problémy a otázky. Podle dohody z prosince 2014 bude mít například Severní Irsko od roku 2017 možnost ovlivnit výši daní, od čehož si slibuje zvýšení své atraktivity pro zahraniční investory. Dosud se Severní Irsko snaží lákat investory na nízké pracovní náklady a blízkost hranic s Eurozónou (Irskem). Londýnem nastavené, v porovnání s Irskem, vysoké daně z příjmu vidí jako výraznou překážku pro příliv zahraničních investic. Severní Irsko se však bude muset naučit zodpovědněji hospodařit, má obrovský veřejný sektor, který zaměstnává téměř třetinu obyvatel, ve zbytku Velké Británie je průměr kolem 20%. Průměrné veřejné výdaje na hlavu jsou v Severním Irsku 10 876 liber, britský průměr činí 8 788 liber. Už od 70. let je Irská ekonomika zvyklá na obrovský příliv peněz ze zbytku Británie, čímž se Britové snažili uklidnit tamní situaci. Důsledkem dotací do školství, zdravotnictví a jiných oblastí, kvůli rozbujelemu veřejnému sektoru a také kvůli nízkým daňovým příjmům, má Severní Irsko rozpočtový schodek asi 33% GVA (The Economist, 2015 a Office for National Statistics, 2014).

Graf 4.4 HDP na obyvatele v tržních cenách (HDP v tis. eur/obyv.)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní úprava

GVA (hrubá přidaná hodnota) na hlavu, byla v roce 2012 v Severním Irsku 16 127 liber, v porovnání s anglickou hodnotou 21 937 liber a skotskou 20 013 liber (do takto počítané GVA se však nezahrnují aktivity s nejasnou regionální specifikací, např. těžba ropy v Severním moři). Produktivita práce, měřená jako podíl nominální GVA na hodinu práce je

největší v Anglii (1,5 % nad britským průměrem), naopak Severní Irsko má produktivitu práce nejnižší na Britských ostrovech, a to 17,2 % pod britským průměrem (Office for National Statistics, 2014).

V grafu 4.4 je zachycen vývoj HDP na obyvatele v Severním Irsku, vzhledem k průměru Velké Británie. Z grafu jde zřetelně vyznat, že Severoirský hrubý domácí produkt je v rámci Velké Británie výrazně podprůměrný (Eurostat, 2014).

Z výše zmíněných informací je zřejmé, že situace v Severním Irsku je naprosto odlišná od situace výše zmíněných území ve Španělsku a Belgii. Severní Irsko je poměrně chudá oblast, která čerpá výhody v rámci unie s Velkou Británií. I když se poslední dobou začaly pomalu objevovat požadavky na určitou míru autonomie v oblasti daní, které bylo z Britské strany vyhověno, je otázka, jestli této autonomie Severní Irsko vůbec využije. Politici si totiž budou muset uvědomit, že snížení daní, zejména v krátkém období, ještě prohloubí již tak dost výrazný schodek rozpočtu. Co se týče nacionalismu a separatistických tendencí v Severním Irsku, tento problém je podchycen Velkopáteční smlouvou z roku 1998, podle které sebeurčení obyvatel Severního Irska záleží čistě na nich. Británie ke svým menšinám přistupuje odlišně, než Španělsko, které snahy menšin na sebeurčení nepodporuje. Přesto není katolická menšina v Severním Irsku spokojená a zdá se, že jednoduché řešení, které by přineslo uspokojení všem, neexistuje. Přestože situace stále není zdaleka dokonalá, byly v posledním desetiletí zaznamenány neuvěřitelné posuny vpřed a přinesly obyvatelům Severního Irska úlevu a zlepšení kvality života. Struktura a rozmístění obyvatel náležitých k oběma komunitám v tomto případě znemožňuje další dělení území a připojení jedné části k Irsku, druhé k Velké Británii. Jediná mírová alternativa, která existuje, byla uvedena v praxi britskou a irskou vládou již roku 1985. Vlády Velké Británie a Irska pochopily, že prohlubování diskuze a dialogu nemůže skončit jen na úrovni vlád, ale musí být zapojena celá společnost. Překonávání předsudků a historických křivd je však běh na dlouhou trať, nicméně se zdá, že historie potvrzuje, že tento přístup funguje. Nezbyvá než doufat, že bude fungovat i v budoucnu, protože druhou alternativou by bylo obnovení válečného stavu ze 70. let, který by Velká Británie, s největší pravděpodobností, stejně jako v minulosti ustála a který by se pravděpodobně na venek příliš neprojevoval, pro Severní Irsko by však měl nepochybně tragické následky.

4.3.2 Skotsko

Historie Skotska se od historie Irska a Severního Irska diametrálně liší a díky tomu se liší také skotský nacionalismus od toho severoirského. Skotsko nebylo nikdy součástí Římského impéria a mezi lety 843 až 1286 existoval samostatný Skotský stát, jemuž vládla dynastie Ailpín a dům Chailleann. Po vymření této dynastie po meči následovalo období bojů s Anglií, která si na území dělala nároky, nicméně snaha Anglie o násilné připojení Skotska nebyla úspěšná a roku 1329 Angličané uznali skotskou nezávislost. Ke spojení obou království došlo až roku 1603, kdy na Anglický trůn po vymření dynastie Tudorovců, nastoupila Skotská královská dynastie Stuartovců. Na základě čehož se oba státy domluvily na vzniku personální unie dvou rovnoprávných partnerů. Anglicko – Skotské vztahy se zkomplikovaly za občanské války Olivera Cromwella, protože část Skotska vystoupila proti republice a za to následovala odplata v podobě okupace Skotska. Skotská nezávislost byla obnovena po znovunastolení monarchie (1660), ale podmínky již nebyla tak dobré, jako ty původní. Skotsko například nesmělo zakládat své kolonie, ani profitovat z Anglických kolonií. Po nástupu Viléma Oranžského se však postavení Skotska opět zlepšilo, dokument Claim of Rights obnovil právo expandovat do světa, umožnil zavedení veřejného školství a Skotské centrální banky. V roce 1707 vzniklo, po dobrovolném rozpuštění skotského parlamentu a jeho spojení s anglickým, Spojené království Velké Británie, jako formální unie. Od poloviny 18. století zažívalo Skotsko díky rozvoji průmyslu rozkvět, a protože vstoupili do unie s Anglií jako rovní s rovnými a nebyli nikdy (snad s výjimkou krátkého období v 18. století) Angličany utlačováni, nacionalismus se u nich, na rozdíl od zbytku Evropy, na přelomu 19. a 20. století příliš nerozvíjel. Po druhé světové válce, společně s přechodem společnosti z industriální na postindustriální se ve Skotsku objevily hospodářské problémy a začala se šířit chudoba. Skotské transformaci na moderní ekonomiku s nejvyšším podílem služeb na HDP, napomohl až objev ropy v 70. letech 20. století. Ve stejné době došlo k postupnému skotskému uvědomování si vlastní identity a ke vzniku skotského nacionalismu¹⁵ (Placák, 2014 a Felagund, 2, 2010).

Koncem 60. let začaly, spolu se skotským nacionalismem postupně růst i preference Skotské nacionalistické strany SNP. Ta v roce 1974 dokonce získala 11 křesel v britském parlamentu a místo ve vládě, s vítězem voleb, Labouristy. Labour Party byla požadavkům nacionalistů

¹⁵ První skotská nacionalistická strana SNP (Scottish National Party) vznikla již roku 1928. Ve 30. letech 20. století se objevila další nacionalistická strana, Skotská strana. Vliv a síla obou těchto politických uskupení však byl až do konce 60. let zanedbatelný (Homolová, 2007).

docela příznivě nakloněna a tak se roku 1979 uspořádalo referendum o tom, zdali má mít Skotsko (a Wales) vlastní národní shromáždění. Podmínkou platnosti referenda však byla minimálně 40 % účast oprávněných voličů, která zůstala nenaplněna a tak, i když referendum vyznělo ve prospěch zavedení regionálních shromáždění, nebylo platné. V 80. letech se skotský nacionalismus stáhl do pozadí. Britskou veřejnost zajímalo spíše řešení hospodářských problémů v zemi. Obrat nastal až roku 1989, kdy byla založena Skotská konstituční konvence, která vydala deklaraci o právech skotského obyvatelstva na vlastní parlament, nebo shromáždění. Toto sdružení liberálních demokratů, labouristů a široké veřejnosti mělo na další vývoj v procesu decentralizace (devolution), nemalý vliv. Když pak v roce 1994 nastoupil do čela Labour Party Tony Blair, decentralizace se stala jedním z hlavních cílů a témat jeho strany a díky ní nakonec Blair vyhrál roku 1997 volby a hned za dva měsíce byl Skotsku přislíben vlastní zákonodárný orgán. Další referendum už bylo úspěšné a obyvatelé Skotska odsouhlasili vznik parlamentu. Pro bylo 74,3 % při 60,1 % účasti. Skotský parlament byl následně vytvořen na základě zákona Scotland Act, který vstoupil v platnost 19. 11. 1998. Byly mu svěřeny pravomoci ve všech oblastech, kromě těch, kde kompetence náležely centrálnímu parlamentu. Přičemž centrální parlament zodpovídá za obranu a zahraniční politiku, daně, obchodní politiku, regulaci finančních institucí, politiku zaměstnanosti a sociální jistoty. Skotský parlament je podřízen tomu britskému, ale podle tzv. Sewelské konvence platí, že běžně nerozhoduje o záležitostech týkajících se regionů bez jejich svolení (Homolová, 2007).

Co se financování týče, výdaje skotské vlády jsou financovány ve formě dávky od vlády Spojeného království, jejíž výše se určuje podle Barnettovy formule na základě počtu obyvatel a dalších proměnných. Skotsko má navíc (na rozdíl od ostatních britských regionů) kompetenci upravovat daně z příjmů v rozmezí původně tří, a od roku 2012 deseti procentních bodů a využívat prostředky takto získané. Kritici požadující větší samostatnost a zodpovědnost skotského parlamentu poukazují na to, že Skotsko zatím stále kontroluje jen nepatrnou část svých příjmů. Ta se mezi roky 1999 a 2016 (kdy má být zákon plně implementován) zvýšila ze 7 na 15 % (Homolová, 2007 a Gray, 2014).

Unionisté ve Velké Británii vždy uznávali existenci, historické tradice i institucionální kontinuitu národů tvořících Velkou Británii a skotské obyvatelstvo bylo s tímto pojetím dlouho spokojeno. Ve druhé polovině 20. století však začalo Britské cítění Skotů slábnout a zároveň s tím se začala projevovat jejich sebe identifikace jako samostatného národa. Mezi nejvýznamnější příčiny tohoto posunu vnímání bývá označován úpadek moci impéria spojený

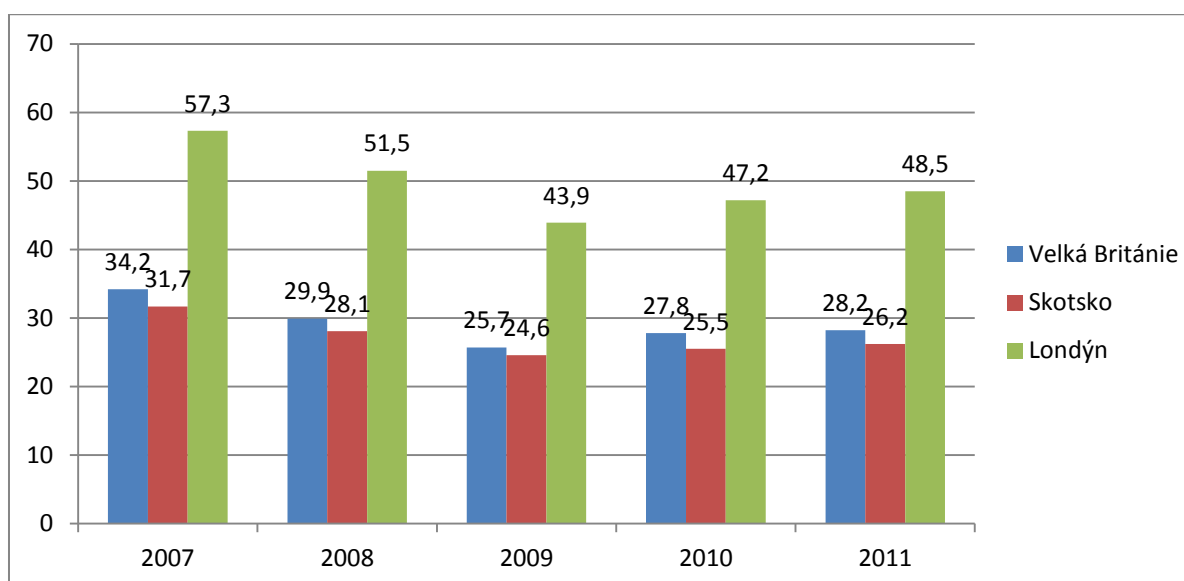
se ztrátou kolonií, omezování poválečného státu blahobytu, který poutal skotské obyvatelstvo k unii, rozdílné postoje k Evropské integraci a rozdílné institucionální představy o některých hodnotách, které si Skotsko přálo zachovat, ale v Británii k tomu nebyla vůle. Studie Scottish Social Attitudes Survey ukazuje posuny vnímání vlastní identity (viz Příloha 4), kde je zřetelný výrazný posun mezi lety 1979 a 2005. Roku 1979 se jako Skot identifikovalo pouze 56 % obyvatel Skotska, v roce 2005 už to bylo 76 %. Další výzkumy zase uvádějí, že slábne také identifikace Skotů se stejnou sociální vrstvou Angličanů a naopak je posilován pocit sounáležitosti s ostatním skotským obyvatelstvem, i když náleží k jiným sociálním třídám. Zároveň ale, pravděpodobně i díky celospolečenskému konsenzu, podle kterého nemají být národy v unii drženy proti své vůli, nepanuje mezi Skoty a ostatními Brity žádné nepřátelství a většina obyvatelstva se v průzkumech dlouhodobě vyjadřuje v tom smyslu, že věří, že by úzká spolupráce s Británií, zejména v oblasti bezpečnosti a obrany, pokračovala, i kdyby došlo ke Skotskému osamostatnění¹⁶ (Breen a O'Neill, 2010).

Skotsko je po Anglii druhá největší země Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Jeho populace (asi 5,3 milionů obyvatel) tvoří 8,3 % obyvatel království a hrubá přidaná hodnota (GVA) na osobu v hodnotě 20 013 liber, ve které nejsou započteny příjmy z těžby ropy v Severském moři, je druhá nejvyšší a odpovídá 7,7 % GVA Velké Británie. Skotská produktivita práce počítána jako nominální GVA za hodinu se hodnotou 97,4 % blíží britskému průměru. Na struktuře skotské ekonomiky má nejvýznamnější podíl sektor služeb zejména veřejných a finančních, další významnou položkou jsou potravinářství a pohostinství, výroba a stavebnictví (Office for National Statistics, 2014 a The Scottish Government, 2015).

Výkonnost skotské ekonomiky vychází odlišně v závislosti na zvolené metodice a podle toho, zdali se do HDP započítává těžba ropy v Severním moři, či nikoli. V grafu 4.5 je zobrazen vývoj HDP na obyvatele bez příjmů z ropy a to ve Skotsku v poměru k Velké Británii jako celku. Je zřejmé, že celkový průměr velké Británie je zvyšován Londýnem, který je zde pro srovnání také uveden (Eurostat, 2014). Pokud se však podíváme na HDP včetně příjmů z ropy, vychází skotská ekonomika výrazně bohatší, než Velká Británie, jako celek. Skotské HDP je v tomto případě 26 424 liber na osobu a HDP Velké Británie pouze 22 336 liber. Podle dokumentu o vládních výdajích a příjmech Skotska (GERS) by se, pokud by došlo k odtržení Skotska, vládní dluh dostal do výše mezi 56 a 92 mld. liber, což by odpovídalo asi 38 až 62 % skotského HDP (BBC, 2013).

¹⁶ Například v roce 1999 uvedlo 82% dotázaných ve výzkumu ICM poll, že si myslí, že by mělo být samostatné Skotsko bráněno Britskou armádou.

Graf 4.5 HDP na obyvatele v tržních cenách (HDP v tis. eur/obyv.)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní úprava

Z výše zmíněného je zřejmé, že skotská ekonomika je poměrně silná a přechod na samostatný stát by s největší pravděpodobností ustála. Přesto se však většina (55,3 %) skotských voličů, při 84,6 % účasti, v platném, závazném a vládou schváleném referendu v září 2014, rozhodla, že dá přednost setrvání v unii. Příčin a pohnutek vedoucích k výsledku bylo nespočet a v tomto textu není dostatečný prostor pro jejich analýzu. Mezi nejvýznamnější faktory, které ovlivňovaly rozhodování lidí, zřejmě patřil strach z nejistoty, která by následovala. Přestože Británie dala Skotsku požehnání, mnoho otázek, zejména hospodářských a politických zůstávalo i v době referenda nejasných a právě strach z neznáma zřejmě nakonec převážil nad národní hrdostí a touhou po svobodě (ČT24/ČTK, 2014). Výsledek skotských voleb přinesl zklamání pro mnohé Evropské nacionalisty a úlevu pro ty, kteří se šíření nacionalismu obávali. Pro samotné Skotsko výsledek znamenal zejména zlepšení postavení uvnitř Velké Británie, kde je stále mnoho prostoru k zvyšování autonomie a k federalizaci země. Britská vláda hned po referendu slíbila, že vyjde Skotsku vstříc a první kroky, jako třeba vydávání vlastních skotských dluhopisů ve výši 2,2 miliard liber, již byly schváleny (iDNES.cz, ČTK, 2014).

To, jestli budou mít skotští občané v budoucnu potřebu opět pořádat referendum o odtržení, bude záležet především na přístupu britské vlády a celé britské společnosti. Přerozdělení rolí a pravomocí je nyní v Británii nutností a nemůže se zastavit jen u Skotska. Do reorganizace fungování království bude muset být nepochybně zahrnuta i Anglie, Wales a Severní Irsko. Výsledkem skotského referenda, které tak rozvířilo vlnu separatismu v Evropské unii a

Evropě, tak bude nejspíš postupná federalizace království Velké Británie a Severního Irska a žádné dramatické dopady, postihující Evropskou unii a narušující její fungování (pokud nebereme v úvahu možný odchod Británie z EU) s největší pravděpodobností nebudou, alespoň v blízké budoucnosti, na pořadu dne.

5. Závěr

Cílem práce bylo zanalyzovat možné oblasti napětí způsobené separatistickými tendencemi historických menšin žijících v zemích Evropské Unie a pravděpodobnost dalšího vývoje těchto území.

Na základě deskripce historických událostí s nacionalismem spjatých je možno vypožorovat, že k uskutečňování tužeb národnostních menšin docházelo vždy po významných událostech měnících politické směřování a rozdělení sil v Evropě. Tři nejvýznamnější události 20. století, které vedly k realizaci cílů národnostních hnutí, byly konec první světové války, druhé světové války a studené války. Toto se týkalo především národů a států střední a východní Evropy, které k tomu navíc potřebovaly svolení světových mocností. Naopak separatistické snahy ve státech západní Evropy, nebyly v klíčových okamžicích dějin tak silné a následkem toho jim nebylo vyhověno. Touha po sebeurčení a po vlastním státě je však lidstvu vlastní a proto je naprosto přirozené, že se evropské menšiny proti svým státům neustále vymezují. Analýzou situace v jednotlivých oblastech však autorka došla k tomu, že navzdory mediálnímu přesvědčení, není situace v Baskicku, Katalánsku, Belgii, ani ve Velké Británii tak dramatická, jak se může na první pohled jevit a secese zřejmě v nejbližší době, za předpokladu, že nedojde opět k nějaké změně režimů a směřování ve státech EU, nehrozí.

V případě Baskicka a Vlámka chybí vůle lidu. Baskové mají již v současnosti stupeň autonomie, se kterým jsou zřejmě poměrně spokojeni. Baskická touha po sjednoceném samostatném Baskicku není realizovatelná, pokud pochází jen ze strany Basků ve Španělské autonomní oblasti Baskicko a neopětují ji ostatní Baskové, ať už z Francie, nebo z Navarry. V Belgii je pravděpodobnost secese zase snižována vědomím, že by Vlámové oddělením od Belgie přišli o své historické území, Brusel. V Belgii je proto mnohem pravděpodobnější pokračování ve stávajícím vývoji, který pomalu, ale vytrvale směřuje ke konfederaci.

V Katalánsku sice vůle lidu je, ale zatím byla potvrzena jen v nezávazném a nepovoleném referendu, které voliče přímo motivovalo vyjádřit nesouhlas se stávající situací. Je docela možné, že kdyby se v Katalánsku vedla obdobná kampaň, jako v Británii, respektive ve Skotsku, dopadlo by hlasování také jinak. Katalánsko se však kvůli španělské ústavě, která vidí Španělsko jako jeden národ, na rozdíl od britské, která vidí Británii jako unii národů, zřejmě referenda nikdy nedočká. Přesto budou mít Katalánci již brzy příležitost, dát najevo svůj postoj ve volbách. Pokud zvolí výrazná většina Katalánců separatistické strany, kandidující společně s jediným deklarovaným cílem, kterým je nezávislost, bude muset

španělská vláda zareagovat. Jako nepravděpodobnější varianta reflektující případný úspěch separatistů se autorce jeví posílení autonomie Katalánska v rámci Španělska. Katalánsko by tak mohlo získat například fiskálních kompetence, případně další výhody, o které dlouhodobě usiluje. Autorce se jeví nepravděpodobné, že by Španělsko na požadavky demokraticky zvolené vlády nereagovalo, případně nepřistoupením na Katalánské požadavky riskovalo rozpad státu.

V Británii je situace velmi specifická. Na jedné straně je Skotsko, na jehož případě Británie demonstrovala svojí politickou vyspělost a velikost. Na druhé straně se v Británii nachází také Severní Irsko, kde je situace a hlavně rozdělení obyvatel natolik specifické, že žádné řešení se nezdá dokonalé. Podle názoru autorky si přesto Británie s oběma problémovými menšinami poradila nejlépe, jak mohla a nebýt jejího problematického vztahu k Evropské unii, mohla by být Británie vzorem pro Evropskou integraci. Na druhou stranu je nutné poukázat na to, že uklidnění nacionalismu závisí z velké části na spokojenosti obyvatelstva s celkovým směřováním země a právě v případě Velké Británie a Skotska existuje do budoucna riziko, že i kdyby došlo k uspokojení vnitřních požadavků a k postupné federalizaci země, může být separatismus Skotska opětovně rozdmýchán například vystoupením Británie z Evropské unie. Kdyby se s ním, většinou proevropsky vnímaní Skotové nesmířili, mohlo by to vést až k rozpadu Britské unie.

Téma nacionalismu a separatismu a dezintegrace je velice široké a nevyzpytatelné. A ani na základě analýzy podložené ověřitelnými informacemi a daty, není možné najisto predikovat další vývoj. Ten nám ukáže až budoucnost. Situace se bude i nadále vyvíjet a společně s tím je možné pokračovat i ve výzkumu v této oblasti.

Seznam použité literatury

Odborná kniha

ARCHER, Clive. *International Organizations*. 3. vyd. London: Routledge, 2001. 204 s. ISBN 0-415-24690-3.

BREEN, K.; O'NEILL, S. *After the Nation?: Critical Reflections on Nationalism and Postnationalism*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010. 278 s. ISBN 978-0-230-20539-0.

CÍLEK, Roman. *Krvavá předehra. Španělsko, 1936- 1939: občanská válka a zahraniční intervence*. Praha: EPOCH, 2004. 431 s. ISBN 80-86328-57-0.

CONZEMIUS, Victor. *Proroci a předchůdci*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1997. 259 s. ISBN 80-7113-220-9.

ERIKSEN, Thomas, Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

GELLNER, Arnošt. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal. 1993. 158 s. ISBN 80-901381-1.

GREGORY, D. a kolektiv. *The Dictionary of Human Geography*. 5. vyd. Chichester: Wiley-Blackwell, 2009. 1052 s. ISBN 978-1-4051-3288-6.

HARENBERG, Bodo. *Kronika Lidstva*. 1. vyd. Bratislava: Fortuna Print, 1992. 1248 s. ISBN 80-7153-039-5.

HAYWOOD, John a kol. *Encyklopedie Historie Světa. Atlas světových dějin*. 1. vyd. Praha: Columbus, 1998. 400 s. ISBN 80-85928-81-7.

HLAVAČKA, Milan. *Dějepis 3, Novověk*. 1. vyd. Praha: SPN- pedagogické nakladatelství, a.s. 2006. 175 s. ISBN 80-7235-172-9.

HOBBSBAWM, Eric, J. *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*. 18. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 207 s. ISBN 0-521-43961-2.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

HULICIUS, Eduard. *Belgie, stručná historie států*. 1. vydání. Praha: Libri, 2006. 192 s. ISBN 80-7277-191-4.

KAŇA, Radomír. *Evropská Unie A*. 2. upravené vyd. Ostrava: Vysoká Škola Báňská-Technická Univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta. 2010. 163 s. ISBN 978-80-248-2202-0.

KOČÍ a kol. *Nové Universum. Všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k.s. 2003. 1303 s. ISBN 80-242-1069-X.

NAVRÁTIL, B., R. KAŇA a B. ZLÝ. *Evropská unie a integrační procesy. Terminologický slovník (aktualizovaný po Lisabonské smlouvě)*. Ostrava: Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava, 2012. 178 s. ISBN 978-80-248-2904-3.

PAVLÍČEK, Jaromír. *Španělská občanská válka (1936-1939)*. Ostrava: Scholaforum. 1996. 30 s. ISBN 80-86058-16-6.

PETRÁŠ, René. *Cizinci ve vlastní zemi*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2012. 255 s. ISBN 978-80-87284-32-2.

ROSŮLEK, Přemysl a CABADA, Ladislav. *Evropa národů, patriotů a integrace*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: vydavatel Aleš Čeněk. 2002. 166 s. ISBN 80-86473-13-9.

TINBERGEN, Jan. *International Economic Integration*. 2. vyd. Elsevier Applied Science, 1965. 142 s. ISBN 0444405739.

Elektronické dokumenty a ostatní

BAAR, Vladimír. *Globální problémy země: Separatismus*. Ostrava, 1995. Tématický sešit, zeměpis. Ateliér Milata v Ostravě: Tiskárna UNION Ostrava.

BBC. *Scotland in numbers*. 2013. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-24866266>.

BBC. *History- Historic Figures*. 2014. [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/parnell_charles.shtml.

BBC,2. *Catalonia vote: 80% back independence – officials*. 2014. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29982960>.

BENDA, Vojtěch. *Integrace Turecka do EU: vliv členských zemí a institucí*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií.

BLYTH, Derek. *Historical constitution reforms will create “a new Belgium”*. 2015 [online]. FlandersToday [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.flandertoday.eu/politics/historical-constitution-reforms-will-create-new-belgium>.

BOSTL, František. *Bostl: Přežije Evropská unie rok 2015? Nezbyvá než doufat!* 2014 [online]. Hospodářské Noviny [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://bostl.blog.ihned.cz/c1-63511760-bostl-prezije-evropska-unie-rok-2015-nezbyva-nez-doufat>.

CARRERA, Xavier, Vilá. *The Domain of Spain: How Likely Is Catalan Independence?* 2014 [online]. World Affairs [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/domain-spain-how-likely-catalan-independence>.

CENDROWICZ, Leo. *Belgium's ‘kamikaze coalition’ to be sworn in 138 days after elections* 2014 [online]. The Guardian. [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/10/belgium-coalition-government-charles-michel-flemish-separatist-n-va>.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Ethnic Groups in Yugoslavia*. 2015 [online]. *Making the History of 1989* [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/170>.

COUFALOVÁ, Lucie. *Ekonomické dopady osamostatnění Katalánska*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Katedra ekonomie.

ČERNÁ, Michaela. *Referendum o Katalánsku skončilo jasným ano, odpůrci totiž zůstali doma*. 2014 [online]. iDNES.cz [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/katalanske-referendum-vysledek-d3y-/zahranicni.aspx?c=A141110_065140_zahranicni_skr.

ČT24/ČTK. *Zahraniční tisk: Skotové odmítli separatismus a vylekali se ekonomiky*. 2014 [online]. Česká televize [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/286613-zahranicni-tisk-skotove-odmitli-separatismus-a-vylekali-se-ekonomiky/>.

NĚMEC, Václav a SURÝ, Jan. *Evropa po pádu Napoleona*. 2015 [online]. Dějepis.com [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/evropa-po-padu-napoleona/>.

DPA NEWS. *IST LEAD: Basque region to hold referendum on independence in 2008*. 2007 [online]. Digital Journal [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.digitaljournal.com/article/234324>.

EMERSON KENT.com. *History for the relaxed historian. Europe 1919-1929*. 2014. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: http://www.emersonkent.com/map_archive/europe_1919.htm.

EUROPEAN COMMISSION. *Growth: Regional Innovation Monitor Plus: Flanders*. [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/flanders>.

EUROSTAT. *Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 regions*. 2012. [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_r_e2gdp&lang=en.

EUROSTAT, 2. *Unemployment rate by NUTS 2 regions* 2014. [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00010&plugin=1>.

FELAGUND, Findor. *Evropští zapadlí vlastenci, díl 13.: Vlámové*. 2010 [online]. DeDeník [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://naszviretnik.net/2010/12/06/evropsti-zapadli-vlastenci-dil-13-vlamove/>.

FELAGUND, Findor, 2. *Evropští zapadlí vlastenci, díl 8.: Skoti*. 2010 [online]. DeDeník [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://naszviretnik.net/2010/10/25/evropsti-zapadli-vlastenci-dil-8-skoti/>.

GRAY, Michael. *Explaining the limited tax powers in the Scotland Act 2012*. 2014 [online]. Business for Scotland [cit. 2015-04-14]. Dostupné z:

<http://www.businessforScotland.co.uk/explaining-the-limited-tax-powers-in-the-scotland-act-2012/>.

HABÁŇ, Martin. *Vlámský blok – populistická, či extrémní pravice?* 2004. [online]. Listy, dvoměsíčník pro kulturu a dialog [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=045&clanek=050411>.

HOMOLOVÁ, Eva. *Proces skotské devoluce a euroregionalismus*. Brno, 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií.

HOSPODÁŘSKÁ A KULTURNÍ STUDIA. *Němci v Itálii*. 2014. [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014.

HOSPODÁŘSKÁ A KULTURNÍ STUDIA, 2. *Baskové ve Španělsku*. 2014. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=baskove_ve_spanelsku_2013.

HOSPODÁŘSKÁ A KULTURNÍ STUDIA. *Valoni a jejich podobnost s okolními etniky*. 2012. [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=valoni>.

HRDLIČKOVÁ, R. a ZENKNER, P. *O Katalánsku s Kataláncem*. 2012 [online]. Euroskop.cz [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8801/21515/clanek/o-katalansku-s-katalancem>.

CHOVANEC, Martin. *Vznik národních států v Itálii a v Německu*. 2012. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: http://terminal.oa-pisek.cz/web/oa/dum/DUM113_VY32IN22_Chv_III2_05_13%20-%20Vznik%20n%C3%A1rodn%C3%ADch%20st%C3%A1t%C5%AF%20v%20It%C3%A1lii%20a%20v%20N%C4%9Bmecku.pdf.

IDNES.CZ a ČTK. *Skotsko míří k vlastním dluhopisům. Británie souhlasí*. 2014 [online]. iDNES.cz [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/dluhopisy-ve-skotsku-0te-eko-zahranicni.aspx?c=A140219_110132_eko-zahranicni_spi.

JACKSON, Patrick. *Independence vote: Catalonia's quarrel with Spain*. 2014 [online]. BBC News [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29478415>.

JACOBS, Dirk. *Why Flanders is unlikely to have a referendum on independence anytime soon*. 2015 [online]. European Union Democracy Observatory on Citizenship [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://eudo-citizenship.eu/commentaries/citizenship-forum/citizenship-forum-cat/1157-independence-referendums-who-should-vote-and-who-should-be-offered-citizenship?showall=&start=15>.

KAPAVÍK, Radim. *Cesta do války (1907- červenec 1914)*. 2004. [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_10499.html.

KLEKNER, Radim. *Katalánci chtějí změnit Španělsko*. 2006 [online]. EUROSKOP.cz [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/38/5188/clanek/katalanci-chteji-zmenit-spanelsko/>.

KUBÍK, Zdeněk. *Seznamte se s historií Švédska, hostitele Eurovize 2013*. 2015. [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://eurocontest.cz/headline/zajimavosti/item/1909-seznamte-se-s-histori%C3%AD-%C5%A1v%C3%A9dska-hostitele-eurovize-2013?tmpl=component&print=1>.

LEPIČ, Martin. *Geografické a socioekonomické aspekty separatismu ve Španělsku- případová studie Katalánsko a Baskicko*. Praha, 2012. Diplomová práce. Karlova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

LILLIS, Joanna. *Kazakhstan: A Look Back at the Zheltoksan Protest a Quarter-Century Ago*. 2011 [online]. EURASIANET.org [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.eurasianet.org/node/64721>.

LOUŽECKÝ, Martin. *Konflikt v severním Irsku*. 2000 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.irsko-aktualne.cz/konflikt-v-severnim-irsku>.

MAIDARKAR, Samyukta. *7 separatist movements that closely watched the Scottish referendum*. 2014 [online]. dna [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.dnaindia.com/world/report-7-separatist-movements-across-the-world-2019372>.

MARTÍNEZ-GRANADO, MAITE, PATXI GREÑO a MERCEDES OLEAGA. *The Basque Country, Spain: Self Evaluation Report*. 2012 [online]. OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/basque%20country%20self%20evaluation%20report.pdf>.

MAULDIN, John. *The Sovereign Debt Shocker Of 2012: Belgium*. 2010 [online]. Business Insider [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/the-sovereign-debt-shocker-of-2012-belgium-2010-7>.

MINDER, Raphael. *Catalan Vote Seen as Test for Separatists in Europe*. 2014 [online]. The New York Times [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/08/06/world/europe/catalan-vote-seen-as-test-for-separatists-in-europe.html?_r=1.

MZV ČR. *Belgie: Vnitropolitická charakteristika*. 2014 [online]. BusinessInfo.cz [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/belgie-vnitropoliticka-charakteristika-19322.html>.

MZV ČR. *Belgie: Základní informace o teritoriu*. 2015 [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/belgie/.

NECHYBOVÁ, Klára. *Konflikt v Severním Irsku: od příčin sporů po mírová jednání*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů.

NSD EUROPEAN ELECTION DATABASE. *Spain: Administrative division*. 2015. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/spain/administrative_divisions.html.

OECD. *Higher Education in Regional and City Development: Catalonia, Spain*. 2010 [online]. OECD Publishing [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/imhe/46826969.pdf>.

OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS. *Main comparisons: Economy*. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/compendiums/compendium-of-uk-statistics/economy/index.html>.

PLACÁK, Petr. *Skotové volili pro Evropu*. 2014 [online]. Euroskop.cz [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/24639/clanek/skotove-volili-pro-evropu/>.

PŠENÍČKA, Jiří. *Nová mapa Evropy*. 2014 [online]. Dotyk.cz [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://www.dotyk.cz/11-2014/14_nova-mapa-evropy.

RADAČIČOVÁ, Simone. *Katalánský lídr chce sjednotit separatisty*. 2014 [online]. Hospodářské Noviny [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-63211940-katalansky-lidr-chce-sjednotit-separatisty>.

ROSS KEMP EXTREME WORLD: *Northern Ireland* [dokumentární seriál]. Režie Tom Sheahan. Velká Británie, Tiger Aspect Productions a Mongoose Productions, 2013.

SEVERA, Milan. *Norsko a Evropská Unie*. 2008. [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/norsko-a-evropska-unie.html>.

SLÁDKOVÁ, Tereza. *Katalánsko a snaha o nezávislost: faktory ovlivňující separatismus Katalánců*. 2014 [online]. Kulturní studia 1/2014. s. 46- 63. [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://kulturnistudia.cz/wp-content/uploads/2014/01/Kulturn%C3%AD-studia-vol1-2014.pdf>.

SLAVÍKOVÁ, Petra. *Současný trend Katalánského nacionalismu*. 2011. [online]. E-Polis.cz [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/soucasny-trend-katalanskeho-nacionalismu.html>.

SMUTNÝ, Martin. *Rozpad Jugoslávie*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva a politologie.

ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Jsem pro Katalánsko! Ale jen naoko, ukázalo kontroverzní hlasování*. 2014. [online]. Lidovky.cz [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/jsem-pro-katalansko-ale-jen-naoko-ukazalo-kontroverzni-hlasovani-p9a-/zpravy-svet.aspx?c=A141110_165954_ln_zahranici_msl.

ŠVAMBERK, Alex. *Rozpad Jugoslávie, 2006: Održení Černé Hory*. 2008 [online]. Novinky.cz [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://special.novinky.cz/jugoslavie/odtrzeni-cerne-hory.html>.

THE ECONOMIST. *Northern Ireland's economy: A new kind of trouble*. 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/britain/21640334-guns-mostly-silent-ulster-can-begin-deal-its-lamentable-economy-new-kind>.

THE FLEMISH REPUBLIC. *But what about 'national solidarity' with Wallonia?* 2015. [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.flemishrepublic.org/9/4>.

THE SCOTTISH GOVERNMENT. *Key Economy Statistics*. 2015. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Economy/Q/pno/2>.

UHEREK, Pavel. *Politický systém socialistické Jugoslávie z pohledu teorie nedemokratických režimů*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie.

VEBER, Václav. *Rozpad Sovětského svazu*. 2011 [online]. Paměť a dějiny 2011/04 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1104/003-016.pdf>.

WIKIPEDIE. *Baskické autonomní společenství*. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Baskick%C3%A9_autonomn%C3%AD_spole%C4%8Denstv%C3%AD

ZENKNER, Petr. *Estonsko*. 2015 [online]. EUROSOP.CZ [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <https://www.eurosop.cz/516/sekce/estonsko/>.

ZIPFEL, Frank, VETTER, Stefan a PIETZKER, Daniel. *Better off on their own?* 2015 [online]. Deutsche Bank Research [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000350394/Better+off+on+their+own%3F+Economic+aspects+of+regio.pdf.

ŽELIEZKO, Petr. *Historie Irska*. 2005 [online]. CK MUNDO [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.mundo.cz/irsko/historie>.

Seznam zkratek

CVV	Křesťanský vlámský lidový svaz
EHP	Evropský hospodářský prostor
ETA	Baskicko a jeho svoboda (Euskadi Ta Askatasuna)
EU 27	současné státy Evropské unie, kromě Chorvatska
EU 28	současné státy Evropské unie, včetně Chorvatska
EU/ ES	Evropská unie/ Evropská společenství, Evropské společenství
GVA	Hrubá přidaná hodnota (Gross Added Value)
HDP	Hrubý domácí produkt
ICT	Informační a komunikační technologie
ILO	Mezinárodní organizace práce
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci
N-VA	Nová vlámská aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PNV	Baskická nacionalistická strana (Partido Nacionalista Vasco)
R&D	Výzkum a vývoj (Research and Development)
SN	Společnost Národů (League of Nations)
SNP	Skotská nacionalistická strana (Scottish National Party)
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Sovětský svaz (Svaz Sovětských socialistických republik)
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
USA	Spojené státy Americké (United States of America)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);

- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 24. 4. 2015

.....
Bc. Petra Woroňová

Seznam příloh

Příloha 1 Evropské národy 19. Století

Příloha 2 Separatistická území ve Španělsku

Příloha 3 Regiony a jazykové komunity v Belgii

Příloha 4 Posun vnímání vlastní identity Skotů v letech 1979 a 2005

Příloha 1 Evropské národy 19. století

Zdroj: Němec a Surý, 2015, vlastní úprava

Příloha 2 Separatistická území ve Španělsku

Zdroj: Wikipedie, 2015, vlastní úprava

Příloha 3 Regiony a jazykové komunity v Belgii

Vlámské společenství

Valonsko-Bruselská
Federace

Německojazyčné
společenství

Vlámský region

Valonský region

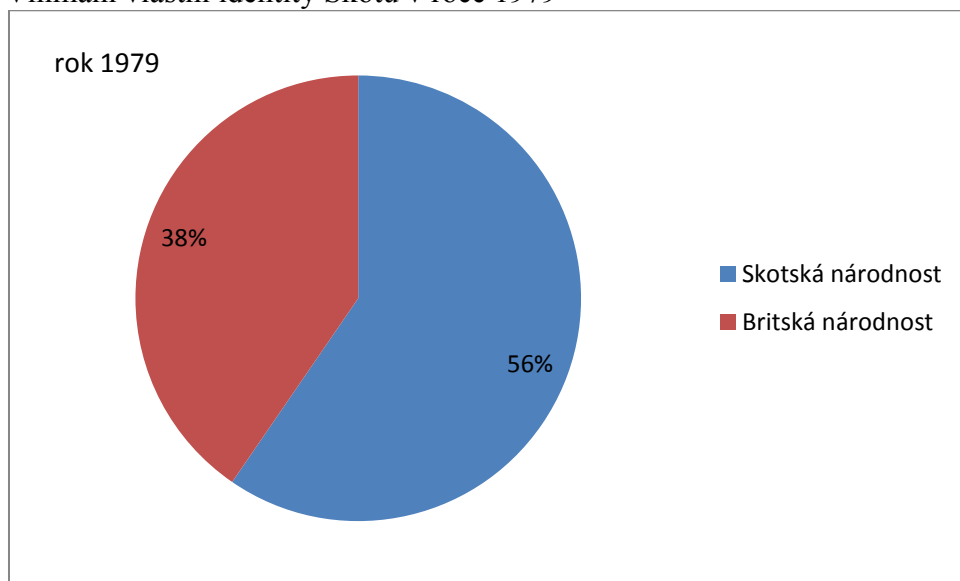

Bruselský region

Zdroj: Hospodářská a kulturní studia, 2012

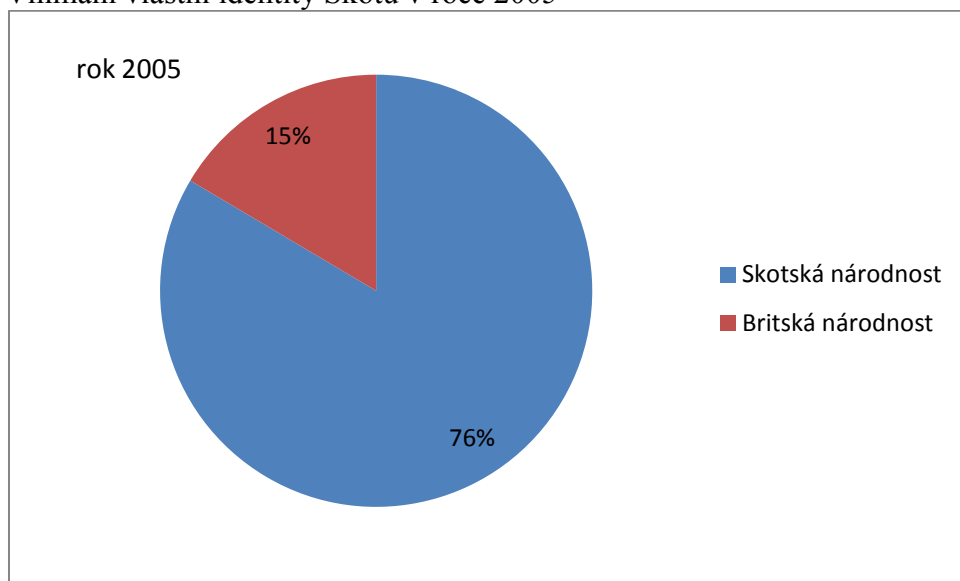
Příloha 4 Posun vnímání vlastní identity Skotů v letech 1979 a 2005

Vnímání vlastní identity Skotů v roce 1979

Zdroj: Breen a O'Neill, 2010, vlastní úprava

Vnímání vlastní identity Skotů v roce 2005

Zdroj: Breen a O'Neill, 2010, vlastní úprava